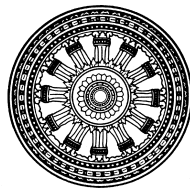

ภาค 2

พจนานุกรมพุทธศาสตร์
ไทย-อังกฤษ

Part II

Thai-English

Buddhist Dictionary

First Edition — B.E. 2506

Second Edition — B.E. 2512

Third Edition — B.E. 2513

Fourth Edition — B.E. 2515

(published ever since as Part II of the present volume)

Fifth Edition — B.E. 2526

Sixth Edition — B.E. 2545

(All rights reserved)

คำนำ

(ในการพิมพ์ครั้งที่ ๑)

หนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่เป็นภาษาอังกฤษมีอยู่เป็นจำนวนมาก ปราชญ์และท่านผู้รู้ทั้งหลาย ผู้ประพันธ์หนังสือเหล่านั้น ได้นำคำศัพท์ธรรมภาษาบาลีซึ่งเป็นศัพท์เฉพาะวิชาการทางพระพุทธศาสนา ไปถ่ายทอดแปลเป็นภาษาอังกฤษ ในการถ่ายทอดนั้น ศัพท์ที่ได้ความหมายแทนลงกันก็มีจำนวนมาก ที่พอเทียบกันได้ก็มี และที่ยังขัดแย้งกันอยู่ก็มีบ้าง นักศึกษาสมควรจะได้ทราบความหมายเหล่านี้ที่ปราชญ์ทั้งหลายใช้กันอยู่ เพื่อนำคำศัพท์ธรรมไปถ่ายทอดได้ถูกต้อง หรืออย่างน้อยที่สุด เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาเทียบเคียงในการคิดศัพท์ขึ้นใช้ใหม่

ผู้จัดทำได้มีโอกาสสอนวิชาเกี่ยวกับภาษาอังกฤษในแผนกบาลีเตรียมอุดมศึกษาของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และได้แนะนำวิชาธรรมภาคภาษาอังกฤษเข้าบรรจุสอนเป็นส่วนหนึ่งด้วย รู้สึกว่านักศึกษาที่มีความสนใจดี เห็นเป็นการสมควรที่จะรวบรวมศัพท์เหล่านี้จัดเรียงลำดับอักษร ทำเป็นพจนานุกรมอันเหมาะที่นักศึกษาจะหามาใช้ได้ทั่วกัน และให้มีขนาดเล็กสามารถนำติดตัวไปไหนมาไหนได้สะดวก จึงได้จัดทำหนังสือขึ้นขึ้น โดยนำเอาศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่นักศึกษาควรทราบ เพราะจะต้องพบเห็นหรือใช้อยู่เสมอๆ มาบรรจุไว้

ในหนังสือนี้ ไม่มีความหมายศัพท์ธรรมเป็นภาษาไทย เพราะผู้จัดทำเห็นว่านักศึกษาย่อมทราบความหมายของศัพท์ธรรมนั้นๆ ในภาษาไทยดีอยู่แล้ว และแม้ไม่ทราบก็สามารถดูได้จากคำอธิบายในพจนานุกรมอังกฤษซึ่งให้ไว้โดยย่อ อีกประการหนึ่ง การให้ความหมายภาษาไทยเพิ่มขึ้นจะทำให้หนังสือมีขนาดหนาหนัก ผิดจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เดิม

ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ คงจะมีข้อบกพร่องอยู่หลายประการ เพราะการจัดทำเป็นไปอย่างเร่งด่วน นอกจากนี้ การจัดพิมพ์โรเนียวยากแก่การแก้ไขข้อผิดพลาดและตกเติม บางแห่งเมื่อผิดแล้วต้องตัดทิ้งไปทั้งศัพท์ก็มี ทั้งเครื่องหมายต่างๆ ก็มีใช้ไม่ครบถ้วน จึงหวังว่า ถ้ามีโอกาสจัดพิมพ์ใหม่จะได้ทำให้เรียบร้อยยิ่งขึ้นตามควร

ในที่สุด ขอขอบคุณท่านเจ้าของตำราและหนังสือต่างๆ ที่นำมาใช้ในการเก็บศัพท์หรือเทียบเคียงความหมาย ขออนุโมทนาขอบคุณ คุณสมบุญ อยู่สนิท แห่งแผนกบาลีอบรมศึกษา ที่ได้พิมพ์กระดาษไขโดยตลอด และขอขอบคุณ พระมหาสมบุญ สมบุญ โฉน แห่งสำนักงานเลขานุการ ม.จ.ร. ที่ได้เป็นธุระช่วยจัดการโรเนียวโดยตลอด.

พระมหาประยุทธ์ ป. อารยางกูร

๒ มีนาคม ๒๕๐๖

คำชี้แจง

ก. ขอบข่ายของหนังสือนี้

คำศัพท์ที่รวบรวมไว้ในพจนานุกรมนี้แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ศัพท์ธรรมแท้ๆ ได้รวบรวมมาไว้แทบทั้งสิ้น ยกเว้นศัพท์ที่ท่านผู้เขียนใช้ในคำมกัรรุ่นหลัง เฉพาะแห่งเฉพาะกรณี ไม่เป็นที่ยอมรับนำไปใช้ในที่อื่น และไม่นิยมนับถือเป็นศัพท์วิชาการอันมีความหมายพิเศษจำเพาะตัว
2. ศัพท์ต่างๆ ไปเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ข้อนี้มีได้เป็นจุดมุ่งหมายโดยตรง แต่ก็ได้เก็บมาเป็นส่วนมาก และได้ให้ความหมายไว้โดยย่อ
3. ศัพท์เกี่ยวกับศาสนา ลัทธินิยม ประเพณี และความเชื่อถืออย่างอื่นที่ได้ยินได้ฟังคุ้นหู แม้ที่เป็นเรื่องภายนอกพระพุทธศาสนา

ข. ศัพท์ตั้งภาคภาษาไทย

1. การเรียงลำดับศัพท์ ถือตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ยกเว้นคำมีประวิสรรชนีย์ ที่เป็นต้นศัพท์ของคำอื่นๆ จะเรียงไว้ก่อนคำที่อาศัยต้นศัพท์นั้น เช่น **เถระ** เรียงไว้ก่อน **เถรคาถา** และ**เถรวาท** **ฆาณะ** เรียงไว้ก่อน **ฆานทวาร** และ **ฆานวิญญูญาณ** เป็นต้น
2. คำที่มี - ต่อท้าย หมายความว่า ศัพท์ที่ขึ้นต้นด้วยคำนั้น ถ้าไม่พบในลำดับของคำนั้นเอง ให้ดูตามที่อ้าง เช่น **กัมม-** ดู **กรรม-** คำว่า **กัมมบถ** ไม่มี ให้ดู **กรรมบถ** ดังนี้ เป็นต้น
3. ศัพท์ที่เป็นหัวข้อหมวดธรรม คือ มีจำนวนข้อย่อย เช่น **อบายภูมิ 4**, **อนุப்புพิกถา 5** เป็นต้น ให้ดูรายละเอียดในภาค 1 คือ **พจนานุกรมหมวดธรรม**

ค. ภาคภาษาบาลี

1. ศัพท์ตั้งทุกคำได้แสดงรูปศัพท์เดิมหรือคำแปลภาษาบาลีไว้เป็นอักษรโรมัน ในวงเล็บต่อจากศัพท์นั้นๆ เพื่อให้ นักศึกษาชินต่ออักษรโรมันซึ่งต้องใช้ในเมื่อจะเขียนคำบาลีคู่กับภาษาอังกฤษ
2. ศัพท์ตั้งหลายแห่งเป็นคำที่เกิดขึ้นหรือบัญญัติขึ้นภายหลังในภาษาไทยจึงไม่มีคำเรียกในภาษาบาลีในกรณีเช่นนี้ได้แต่งศัพท์บาลีขึ้นใหม่เพื่อให้สื่อความหมายได้ และเพื่อให้ทราบว่าเป็นคำที่ผู้เขียนใหม่ จึงใส่เครื่องหมายดอกจัน (*) กำกับไว้ เช่น **เปรียญ** (*Pariññā**, *Pāliññā**), **วัดหลวง** (*Rājavārahāra**, *Rājāvāsa**) เป็นต้น
3. คำบาลีส่วนมากแสดงไว้ในรูปศัพท์ที่เป็นนามอย่างเดียว แม้ว่าพากย์ไทยและอังกฤษจะเป็นคำกริยาก็อ้างแปลงรูปเอาเองตามวิธีของไวยากรณ์ เช่น **อังคาส** (*Parivāsana*) เมื่อนำไปใช้ฟังเปลี่ยนเป็น **ปริวิสติ** เป็นต้น (ศัพท์อื่นๆ เช่น **ตักบาตร**, **ปิดทอง**, **ผูกสีมา** เป็นต้น)

ง. ภาคภาษาอังกฤษ

1. ความหมายโดยพยัญชนะ (*lit.*) ถ้ามี จะมาเป็นอันดับแรก ต่อจากนั้นเป็นความหมายที่เหมาะสมหรือนิยมใช้ตามลำดับ
2. คำบาลีบางคำ เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทย ได้มีความหมายคลาดเคลื่อนหรือเพี้ยนไปจากเดิมบ้าง เกิดมีความหมายใหม่ซ้อนขึ้นมาอีกบ้าง พจนานุกรมฯ นี้ไม่ให้ความสำคัญแก่ความหมายที่คลาดเคลื่อน เพี้ยนไป หรือเกิดขึ้นใหม่เหล่านี้ โดยทั่วไปจึงมิได้แสดงความหมายเช่นนี้ไว้ แสดงเฉพาะความหมายเดิมเท่านั้น เช่น **อารมณ์** = *sense-object* (ไม่ใช่ *emotion*) **สงสาร** = *the round of rebirth* (ไม่ใช่ *pity*) **มานะ** = *conceit; lust*

for power (ไม่ใช่ *effort; exertion*) แต่บางคำเห็นว่าควรทราบ ก็แสดงไว้ด้วย ในกรณีเช่นนี้ ที่ได้แสดงความหมายที่กลายหรือเกิดใหม่ในภาษาไทย ก็จะไม่ใส่ (T) กำกับไว้หน้าความหมายนั้น เช่น **มาติกา** ... (T) funeral chanting; **อัจฉริยะ** ... (T) genius; **อิจฉา** ... (T) **อิสสา**

3. ความหมายของบางศัพท์เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้ว แต่บางศัพท์ เช่น คำว่า **ณาน** เป็นต้น ยังขัดแย้งกันอยู่ คราวนี้ยังมีได้ทำเครื่องหมายแสดงไว้เป็นพิเศษ และความหมายของคำบางคำไม่ใช่ความหมายที่ตรงแท้ เป็นแต่นิยมใช้ในเมื่อพอบเทียบเคียงกันได้กับของศาสนาอื่นในบางแง่ ในกรณีนี้ หากความหมายนั้นชวนให้เกิดความเข้าใจผิดได้ จะมีอักษรย่อ (*mis.*) กำกับไว้ด้วย เช่น **โบสถ์** = ... (*mis.*) church; temple เป็นต้น

4. ศัพท์ที่นิยมเรียกทับศัพท์ เช่น **กรรม, ธรรม และ นิพพาน** เป็นต้น ก็ได้ให้รูปทับศัพท์ไว้ด้วย แสดงว่า ศัพท์นั้นนิยมใช้กันเช่นนั้น

5. ศัพท์และความหมายส่วนมากเป็น noun แม้ที่เป็นอย่างอื่น ก็ฟังทราบได้โดยง่าย จึงมิได้ให้อักษรย่อระบุวิจิตรภาพกำกับไว้ เว้นแต่ในกรณีต้องการแยกให้เห็นต่างหากจากกัน หรือควรกำหนดเป็นพิเศษ

6. คำที่อยู่สุดบรรทัด ซึ่งพิมพ์ไม่พอบคำ ต้องตัดแยกออกไปขึ้นบรรทัดใหม่ ในการตัดแยกคำ ได้พยายามปฏิบัติเคร่งครัดตามหลักการแบ่งพยางค์ (syllabication) โดยถือพจนานุกรมภาษาอังกฤษมาตรฐานเป็นหลัก การที่ทำความเข้าใจในข้อนี้ไว้เพราะปัจจุบันมีการละเลยในเรื่องนี้กันมาก จนบางทีลืมนกันไปว่าหลักในเรื่องนี้มีอยู่

อนึ่ง ในกรณีที่ British English กับ American English เขียนต่างกัน ในการสะกดตัวก็ดี ในการตัดแยกพยางค์ก็ดี เช่น British English ว่า mar·vel·ous; knowledge ฯลฯ แต่ American English เป็น marvelous; knowledge ฯลฯ พจนานุกรมฯ นี้ถือตาม British English อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่พจนานุกรมภาษาอังกฤษตัดแยกคำต่างกัน จะตกลงใจถืออย่างใดอย่างหนึ่งตามสมควร

จ. ข้อควรทราบเกี่ยวกับการเขียนภาษาบาลี

1. รูปสระ เมื่อเขียนภาษาบาลีด้วยอักษรไทย สระทุกตัว (ยกเว้นสระ อ) มีทั้งรูป “สระลอย” (เมื่อไม่มีพยัญชนะต้นประสมอยู่ด้วย) และรูป “สระจม” (เมื่อมีพยัญชนะต้นประสมอยู่ด้วย) เช่น *อาภา* (*ābhā*), *อิสสิ* (*isi*), *อุตุ* (*utu*)

สระ อ (a) จะปรากฏรูปเมื่อเป็นสระลอย และไม่ปรากฏรูปเมื่อเป็นสระจม เช่น *อมต* (*amata*) นอกจากนี้ ตัว อ ยังใช้เป็นท่อนให้สระอื่นเกาะ เมื่อสระนั้นใช้เป็นสระลอย เช่น *เอก* (*eka*), *โอม* (*ogha*)

ส่วนในอักษรโรมัน สระทุกตัวปรากฏรูปเสมอไป และมีรูปเดียวกัน ไม่ว่าจะใช้เป็นสระลอยหรือสระจมก็ตาม เช่น *ākāra* (*อาการ*)

2. รูปพยัญชนะ พยัญชนะเมื่อประสมกับสระใด ก็จะมีรูปสระนั้นปรากฏอยู่ด้วย (ยกเว้นเมื่อประสมกับสระ อ) เช่น *พุทธ* (*buddho*)

พยัญชนะที่ใช้โดยไม่มีรูปสระปรากฏอยู่ และไม่มีเครื่องหมาย (พินทุ) กำกับ แสดงว่าประสมกับสระ อ (a) เช่น *รัตน* (*ratana*)

ส่วนพยัญชนะที่มีเครื่องหมายพินทุกำกับ ก็แสดงว่าไม่มีสระใดประสมอยู่ด้วย เช่น *ธम्म* (*dhamma*), *พฺรหฺม* (*brahma*)

3. เครื่องหมายนิคหิต เครื่องหมาย ° (นิคหิต) ต้องอาศัยสระ และจะปรากฏเฉพาะหลังสระ อ (a), อิ (i) หรือ อุ (u) เช่น *อัส* (*aṃsa*), *เอว* (*evaṃ*), *กี* (*kiṃ*), *วิสุ* (*viṣuṃ*)

หมายเหตุ:

ในการพิมพ์ครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2515-2518) ได้เพิ่มเติมศัพท์เข้าอีกประมาณ 250 ศัพท์ ศัพท์ที่เพิ่มใหม่เหล่านี้แทรกเข้าในระหว่างศัพท์ที่มีอยู่ในฉบับเดิมและต้องการสงวนเนื้อที่ จึงไม่ได้ให้คำบาลีอักษรโรมันไว้ด้วย

อย่างไรก็ตาม ในการพิมพ์ครั้งที่ 4 (พ.ศ. 2527) ได้เพิ่มเติมศัพท์เข้าอีกประมาณ 50 ศัพท์ ปรับปรุงและเพิ่มเติมความหมายของศัพท์ที่มีอยู่แล้วแต่เดิมขึ้นอีกเป็นอันมาก และได้แทรกคำบาลีอักษรโรมันเข้าจนครบทุกศัพท์

ส่วนในการพิมพ์ครั้งที่ 10 (พ.ศ. 2545) ได้เพิ่มเติมศัพท์ประมาณ 31 ศัพท์ และได้แก้ไขปรับปรุงอีกประมาณ 24 ศัพท์

อักษรย่อและเครื่องหมาย

<i>adj.</i>	Adjective	<i>v.</i>	verb
<i>lit.</i>	Literally	*	newly coined Pali term
<i>(mis.)</i>	Misleading	<i>(T.)</i>	in Thai usage
<i>n.</i>	Noun		

เทียบอักษรโรมันที่ใช้เขียนบาลี*

อ	อา	อิ	อี	อุ	อู	เอ	โอ	a	ā	i	ī	u	ū	e	o
ก	ข	ค	ฌ	ง				k	kh	g	gh	ṅ			
จ	ฉ	ช	ฌ	ญ				c	ch	j	jh	ñ			
ฎ	จ	ช	ฌ	ณ				ṭ	ṭh	ḍ	ḍh	ṇ			
ต	ถ	ท	ธ	น				t	th	d	dh	n			
ป	ผ	พ	ภ	ม				p	ph	b	bh	m			
ย	ร	ล	ว	ส	ห	ฬ	อ	y	r	l	v	s	h	ḷ	m̐, ṃ หรือ ṇ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

สพฺพปาปสฺส อกรรมํ กุสลสฺสุปสมฺปทา

สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธาน สาสนํ.

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

Sabbapāpassa akaraṇaṃ, Kusalassūpasampadā,

Sacittapariyodapanam; Etam Buddhāna sāsanaṃ.

* ในที่นี้มุ่งแสดงเพียงรูปลักษณ์ของตัวอักษรแต่ละตัวเทียบกันเท่านั้น ส่วนการเขียนจริงนข้อความ พึงทราบตามหลักที่กล่าวไว้ในคำชี้แจงข้อ จ. ข้างต้น

ก

กฏัตตาคารम्म (*Kaṭattākamma*) casual act; cumulative or reserve kamma.

กฐิน (*Kaṭhina*) the Kathin ceremony; the annual robe-presentation ceremony (in the month following the end of the Rains Retreat); post-lenten robe-offering; Post-Retreat Robe-Presentation.

กตเวที (*Katavedī*) one who reciprocates the done favour.

กตัญญูตา (*Kataññūtā*) gratitude; gratefulness; appreciation.

กตัญญู (*Kataññū*) *adj.* grateful; obliging; knowing the done favour.

กตัญญูกตเวทีตา (*Kataññūkataveditā*) the quality of being a grateful person; gratitude; gratefulness.

กตัญญูกตเวที (*Kataññūkatavedī*) one who is thankful for benefits received and reciprocates them.

กัตตาคารम्म ดู กฏัตตาคารम्म

กถาวัตถุ (*Kathāvatthu*) **1.** "Points of Controversy"; name of the fifth book of the Abhidhamma Piṭaka. **2.** a subject of discussion.

กรมการศาสนา (*Sāsanādhikāra**) Department of Religious Affairs.

กรรม (*Kamma*) **1.** karma; kamma; a volitional action; action; deed; good and bad volition. **2.** work; job; activity; transaction.

กรรมกิเลส (*Kammakilesa*) an action causing impurity; depravity of action; vice of conduct.

กรรมฐาน (*Kammaṭṭhāna*) subjects of meditation; meditation exercises; the act of meditation or contemplation; ground for mental culture.

กรรมนิยาม (*Kammaniyāma*) order of act and result; the Law of Kamma.

กรรมบถ (*Kammaṭṭhāna*) course of action; way of action; kamma as the way leading to the woeful or blissful existences.

กรรมภพ (*Kammabhava*) kamma-process; the active process of becoming.

กรรมวาจา (*Kammavācā*) the formal words of an act; text of a formal act, i.e. a motion (ญัตติ) together with one or three proclamations (อนุสาวนา) that may follow.

กรรมวาจาจารย์ (*Kammavācācariya*) Act-Announcing Teacher; (First) Ordination-Teacher.

กรวดน้ำ, การ (*Dakḥiṇodakapātana*) *v.* pouring the water of dedication (to transfer merit to other beings).

กระถางธูป (*Dhūpabhājana**) incensory; censer.

กระตุ้ (*Nikkhepapada*) topic; theme; subject; subject matter; gist; point of a discussion; query.

กราน (*Attharati*) *v.* to spread; stretch; lay out; carry out (the kaṭhina robe-making ceremony).

กราบ (*Abhivāda*) to bow to the ground; to pay respect by making the five-point prostration; to prostrate.

กรุณา (*Karuṇā*) compassion; pity.

กลด¹ (*Mahāchatta*) a sunshade.

กลด² (*Dussakuṭikā*) an umbrella-like tent.

กลละ (*Kalala*) the embryo in the first week after conception.

กษัตริย์ (*Khattiya*) **1.** a man of the warrior caste; the warrior-ruler; nobles. **2.** a king.

กสิณ (*Kasiṇa*) a meditational device; object of meditation; the method of inducing concentration by gazing at any of the ten objects, viz., earth, water, fire, air, blue, yellow, red, white, space and light.

กังขา (*Kaṅkhā*) doubt; uncertainty.

กัณฑ์ (*Kaṇḍa*) **1.** a chapter, portion or part (of a religious book). **2.** a sermon.

กัณฑ์เทศน์ (*Dhammadesanāpūjā**, *Dhammakathikadeyya**) offerings for a sermon.

กัป, กัปปี้, กัลป์ (*Kappa*) **1.** an aeon; world-aeon; world-age; world-cycle; world-period. **2.** the life-term; life-period; the duration of life.

กัปปพินทุ (*Kappabindu*) a smudge that makes a new robe allowable; dark mark or small

black dot applied to a new robe to make it lawful. v. (ทำกัปปิพินทุ) to make a robe allowable by applying a disfiguring smudge (by which the owner can also identify it); mark with a smudge.

กัปปิยการก (*Kappiyakāraka*) one who makes things suitable for a monk; attendant of a monk.

กัมม- ดู กรรม-

กัลปนา (*Kappanā*) **1.** merit dedicated to the departed. **2.** ดู ที่กัลปนา.

กัลยาณมิตรตตา (*Kalyāṇamittatā*) good friendship; good company; association with the virtuous.

กาม (*Kāma*) sense-desire; desire; sensuality; an object of sensual enjoyment; sensual pleasures.

กามคุณ (*Kāmaguṇa*) sensual pleasures; objects of sensual enjoyment.

กามฉันท (*Kāmachanda*) sensual desire; excitement of sensual pleasure.

กามตัณห (*Kāmatanḥā*) sensual craving; craving for sensual pleasures.

กามภพ (*Kāmaḥava*) the sphere or state of existence dominated by sensual pleasures; Sensuous Existence; Sense Sphere.

กามราคะ (*Kāmarāga*) sensual passion; sensual lust; sense-desire; sensuality; desire for sensual pleasures.

กามโลก (*Kāmaloka*) the world of sense-desire; the Sense Sphere; the world of sensual pleasures.

กามวิตก (*Kāmaṅvitakka*) thought of sensual pleasures.

กามสังวร (*Kāmasaṅvara*) sexual restraint.

กามสุข (*Kāmasukha*) worldly happiness; happiness arising from sensual pleasures.

กามสุขัลลิกานุโยค (*Kāmasukhallikānuyoga*) self-indulgence; sensual indulgence; the constant attachment to sensual pleasures.

กามาวจร (*Kāmaṅvacara*) belonging to the Sense Sphere.

กามาวจรภูมิ (*Kāmaṅvacarabhūmi*) the Sensuous Plane of Existence; the Sense Sphere; the

Sensuous Sphere.

กามุปาทาน (*Kāmaṅpādāna*) sensuous clinging; attachment to sensuality.

กามเมสุมิชฉาจาร (*Kāmesumicchācāra*) sexual misconduct; sensual misconduct; unlawful sexual intercourse; adultery.

กาย (*Kāya*) **1.** the body; material body. **2.** the body of psychic factors, namely, Vedanā, Saññā and Saṅkhāra.

กายกรรม (*Kāyakamma*) bodily action; actions performed by the body.

กายคตาสติ (*Kāyagatāsati*) mindfulness with regard to the body; reflection or contemplation on the 32 impure parts of the body.

กายทวาร (*Kāyadvāra*) **1.** the body-door; body-avenue; the outlet of bodily senses. **2.** the body-door; the channel of bodily action.

กายทุจริต (*Kāyaduccarita*) misconduct by the body; bodily misconduct; misconduct in action.

กายวิญญูติ (*Kāyaviññatti*) bodily intimation; bodily expression.

กายวิญญาณ (*Kāyaviññāṇa*) body-consciousness; consciousness by means of touch.

กายวิเวก (*Kāyaviveka*) seclusion of the body.

กายสังขาร (*Kāyasaṅkhāra*) bodily formation, i.e. in-breath and out-breath.

กายสัมผัส (*Kāyasamphassa*) bodily contact; bodily touch.

กายสุจริต (*Kāyasucarita*) good conduct in action; good conduct by the body; bodily good conduct.

กายานุปัสสนา (*Kāyānupassanā*) the contemplation of the body; mindfulness as regards the body.

กายิกทุกข์ (*Kāyikadukkha*) physical pain; bodily pain; physical suffering.

กายิกสุข (*Kāyikasukha*) physical happiness; bodily happiness.

การเปรียญ (*Dhammasālā*) preaching hall; study hall.

กาลมรณะ (*Kālamaraṇa*) timely death.

กาลัญญุต (*Kālaññutā*) the quality of one who

knows the proper time; knowing the proper time; knowledge of how to choose and keep time.

กาสาฬพัศตร์ (*Kāsāya, Kāsāvavatta*) cloth dyed with astringent decoction; the yellow robe; ochre robes.

กำเนิด ดู โยนิ.

กำแพงแก้ว (*Ratanapākāra*) consecrated wall; a parapet (surrounding a sacred building).

กิงกรณียะสุ ทกขตา (*Kingkaraṇīyesu dakkhatā*) the willingness to give a helping hand.

กิจจาริกรรม (*Kiccādhikaraṇa*) business to be enacted by the Sangha; legal questions concerning obligations; duties.

กิจวัตร (*Kiccavatta**) religious routine; daily religious observances.

กิริยาจิต (*Kiriya-citta*) functional consciousness; inoperative consciousness.

กิเลส (*Kilesa*) defilements; impurities; impairments.

กิเลสกาม (*Kilesakāma*) sensuality as defilement; subjective sensuality; desire; lust.

กุกกัจจะ (*Kukkucca*) remorse; brooding; confusion; repentance; worry.

กุฎี (*Kuṭī*) an abode of a Buddhist monk or novice; a monk's cell; a monk's lodging; dormitory; living quarters of monks.

ขณะจิต (*Cittakkhaṇa*) a thought-moment.

ขณิกสมาธิ (*Khaṇikasamādhī*) momentary concentration.

ขณิกาปีติ (*Khaṇikāpīti*) momentary joy; instantaneous joy.

ขมา (*Khamā*) patience; tolerance; pardon.

ขมา, การขอ (*Khamāpana*) asking for pardon.

ของขลัง (*Parittavatthu, Indajālikavatthu**) something said to have magic power; magic object; amulet; talisman; charm; fetish.

ขัดสมาธิ (*Pallaṅkaṃ ābhujati*) to sit (flat on the haunches) cross-legged.

ขันติ (*Khanti*) patience; forbearance; tolerance;

กุลุปกะ (*Kulupaka*) a family-frequenter; family-friend monk; family mentor.

กุศล (*Kusala*) *adj.* wholesome; meritorious; moral; skilful; kammically wholesome. *n.* merit; good action; virtue; the good; wholesome action.

กุศลกรรม (*Kusalakamma*) wholesome or meritorious action; right conduct.

กุศลกรรมบถ (*Kusalakammamāpatha*) the tenfold way of good action; the tenfold wholesome course of action.

กุศลจิต (*Kusalacitta*) meritorious thought; moral or wholesome consciousness.

กุศลเจตนา (*Kusalacetanā*) right or wholesome volition; good intention.

กุศลมูล (*Kusalamūla*) (the three) roots of good; root of good action; kammically wholesome root; the wholesome roots.

กุศลวิตก (*Kusalavitakka*) wholesome thought.

กุหนา (*Kuhanā*) deceit; fraud; hypocrisy; trickery.

เกตุมาลา (*Ketumālā*) garland of rays round the Buddha's head; the halo.

เกิดใหม่ ดูชาติหน้า.

โกรธ, โกรธ (*Kodha*) anger; furious or wrathful passion.

โกศ (*Kosa**) mortuary urn; funeral urn.

โกสัชชะ (*Kosajja*) idleness; indolence; sloth.

ข

endurance; firmness; fortitude.

ขันธ์ (*Khandha*) aggregate; category.

ขันธ์ห้า ดู เบญจขันธ์.

ข้างขึ้น (*Juṅha-pakkha, Sukka-~*) the waxing moon.

ข้างแรม (*Kaṅha-pakkha, Kāḷa-~*) the waning moon.

ขาหนียะ (*Khādaniya*) hard or solid food.

ขีณาสพ (*Khīṇāsava*) an Arahant; the canker-free one; one whose mind is free from mental obsessions.

พุทธทศนิกาย (*Khuddakanikāya*) "Smaller Collection"; the "Minor Anthologies of the

Pali Canon”; name of the fifth of the five main divisions of the Sutta Piṭaka.

ขุททกปาฐะ (*Khuddakapāṭha*) “Shorter Texts”; the “Text of Small Passages”; name of the first division of the Khuddaka Nikāya.

คณะ (*Gaṇa*) group; denomination; monastery section.

คณปุรณะ (*Gaṇapūraṇa*) one who completes the quorum; quorum-completing monk.

คณะวินัยธร (*Vinayadhara-gaṇa, --samajjā**) Eccl. judicature.

คณะสงฆ์ (*Saṅgha*) the monastic order; the Church, especially the Buddhist monastic order; the Order; the Saṅgha.

คณะสังฆมนตรี (*Saṅghamanti-gaṇa, --samajjā**) Council of Saṅgha Ministers; Eccl. Cabinet.

คติ (*Gati*) (the five) courses of existence; destiny; destination.

คนธรรพ์ (*Gandhabba*) **1.** a heavenly musician. **2.** a being ready to take a new existence.

ครองผ้า (*Nivāseti, Pārūpati*) v. to don; wear; put on (the yellow robe).

ครุกรรม (*Garukakamma*) Weighty Action; kamma of serious or strong effect.

ครุฎฐาเนียบบุคคล (*Garuṭṭhāṇīyapuggala*) a respectable person.

ครุธรรม (*Garudhamma*) (the eight) strict conditions or chief rules to be observed by the Buddhist nun throughout her life.

คฤหัสถ์ (*Gaḥaṭṭha*) a householder; layman; the laity.

คว่ำบาตร, การ (*Pattanikujjanā*) the formal act of exclusion from association; excommunication.

คันทธุระ (*Ganthadhura*) the burden of studying the Scriptures; the burden of the books.

คันทะ (*Gandha*) odour; odorous object; smell.

คัมภีร์ (*Gantha, Potthaka, Pakaraṇa*) (*T.*) a scripture; text; canon; religious book.

คาถา (*Gāthā*) **1.** a verse; stanza of 4 half-lines.

ขุททกาปัติ (*Khuddakāpīti*) slight sense of interest; lesser thrill.

เข้าพรรษา ดู วันเข้าพรรษา.

เขี้ยวแก้ว ดู ทาสฏฐาตุ.

ค

2. (*T.*) a magic spell.

คามวาสี (*Gāmvāsī*) (*T.*) a town-monk.

คารวะ (*Gāraṇa*) respect; reverence; esteem; attention; appreciative action.

คิดปรุงแต่ง (*Saṅkharoti; Abhisāṅkharoti*) to think under the influence of some passion or motive; proliferate.

คิลานปัจจัย (*Gilānapaccaya*) support for the sick; requisites for the sick; medicine.

คิลานเภสัช (*Gilānabhesajja*) drug; medicine.

คิหิปฏิบัติ (*Gihīpaṭṭipatti**) practices for the layman; code of morality for the laity.

คุกเข่า (*Jannukāhi nipatati*) v. to sit on one's heels; kneel.

คุณ (*Guṇa*) **1.** quality; property. **2.** good quality; virtue; merit. **3.** (*T.*) help; aid; benefit; support; favour.

คุณธรรม (*Guṇadhamma*) goodness; virtue.

คุณพิเศษ, คุณวิเศษ (*Visesa*) unusual virtue; extraordinary state; specific attainment.

คู่สวด (*Upasampadācariya, Kammavācācariya + Anusāvanācariya*) the two monks who chant the formal words of an act (especially, of ordination); Act-Announcer; Ordination-Teacher.

เครื่องราง (*Indajālikavattu**) an amulet; talisman.

โคจร (*Gocara*) **1.** field or sphere of sense perception; a sense-object. **2.** a suitable place; resort for alms; alms resort.

โคจรคาม (*Gocaragāma*) a village where a monk goes for alms or obtains his food; alms-resort village.

โคตม, โคตมะ (*Gotama*) name of the clan to which the Buddha belonged.

โคตร (*Gotta*) clan; ancestry; lineage.

ฆ-ง

มนัสสัญญา (*Ghanasaññā*) perception of compactness; the idea of massiveness.

ฆราวาส (*Gharāvāsa*) **1.** the household life. **2.** (*T.*) a householder; layman; the laity.

ฆราวาสธรรม (*Gharāvāsa-dhamma*) virtues for a good household life; rules of household conduct; qualities of a good layman.

ฆาณะ (*Ghāna*) the nose.

ฆานทวาร (*Ghānavāra*) nose-door; nose-avenue.

ฆานวิญญูญาณ (*Ghānaviññāṇa*) nose-consciousness.

โฆสัปปมาณิกา (*Ghosappamāṇikā*) those who measure or judge by voice; those whose faith

depends on sweet voice or good repute; those attached to voice.

งานมงคล (*Maṅgala, Maṅgala-samaya*) auspicious ceremony; festive occasion.

งานวัด (*Cetiya-mahāpūjā**, *Vihārasamajja**, *~ussava**, *~maha**) temple fair.

งานศพ (*Sarīrajhāpana*) funeral; obsequies; cremation ceremony.

งานสมรส (*Vivāhakāla, Vivāhamāṅgala*) wedding; marriage ceremony.

งานอวมงคล (*Avamaṅgala, Petadakkhiṇādāna*) (*T.*) funeral; rites for the dead; funereal occasion; memorial service; inauspicious occasion.

จ

จกรม (*Caṅkama*) walking up and down; a terraced walk. *v.* to walk up and down.

จตุตถฌาน (*Catutthajjhāna*) the fourth Jhāna; the fourth absorption.

จตุธาตुวัตถถาน (*Catudhātuvavattthāna*) analysis of the four elements; determining of the elements; contemplation on the four essential qualities of which the body is composed.

จตุปัจจัย (*Catupaccaya*) *ดู ปัจจัย.*

จตุรพิธพร (*Catubbidhavaṇa**) the fourfold blessing; the four excellent things, viz., long life, beauty, happiness and health.

จตุราริยสัจ (*Cattāri Ariyasaccāni*) the Four Noble Truths; the Four Holy Truths.

จตุวรรค (*Catuvagga*) a chapter of four monks.

จรณะ (*Caraṇa*) behaviour; conduct; good conduct.

จริต (*Carita*) the intrinsic nature of a person; (the six types of) characteristic behaviour; character; temperament.

จริยาปิฎก (*Cariyāpiṭaka*) "Modes of Conduct"; name of the fifteenth division of the Khuddaka Nikāya.

จริยาวัตร (*Cariyāvatta**) **1.** customs and manners to be observed; duties concerned with conduct. **2.** conduct and duties; moral conduct and the performance of duties.

จักขุ, จักขุ (*Cakkhu*) the eye.

จักขุทวาร (*Cakkhudvāra*) the eye-door; eye-avenue.

จักขุวิญญูญาณ (*Cakkhuviññāṇa*) eye-consciousness.

จักร, จักรธรรม (*Cakka*) the set of four virtues, being like the four wheels of a carriage, constituting the means to prosperity; virtues wheeling to prosperity.

จักรพรรดิ (*Cakkavatti*) **1.** world-king; a universal monarch, endowed with the seven valuables or treasures. **2.** (*T.*) an emperor.

จักรวาล (*Cakkavāla*) a world-circle; solar system; universe.

จัณฑาล (*Caṇḍāla*) an outcaste; the untouchable.

จันทรคติ (*Candagati**) the system of a lunar calendar.

จาคะ (*Cāga*) **1.** charity; generosity; sacrifice; self-denial; liberality; munificence; beneficence. **2.** abandoning; giving up; renunciation.

จาคสัมปทา (*Cāgasampadā*) achievement of charity.

จาคานุสติ (*Cāgānussati*) reflection on generosity; recollection of liberality.

จาทูลี (*Cātuddasi*) the 14th day of a fortnight.

จาคุมหาราช (*Cātummahārājikā*) the Four Guardian Deities; the realm of the Four Great Kings.

จาตุรงคสันนิบาต (*Cāturaṅgasannipāta*) the Great Assembly of Disciples marked by the union of four factors.

จาริก (*Cārika*) **1.** a traveller; wanderer; way-farer. **2.** a wandering place. **3.** a journey; wandering. **4.** (T,) v. to wander; go on a journey.

จาริก (*Likhati*) v. to inscribe; incise; engrave.

จำพรรษา, การ (*Vassāvāsa*) Vassa-residence; the rains-retreat; rains-residence; keeping the Buddhist Lent; keeping the rainy season; dwelling permanently at a suitable place throughout the three months of the rainy season.

จำวัด (*Seyyam kappeti*) v. (of a monk or novice) to sleep.

จิต, จิตต์ (*Citta*) thought; mind; a state of consciousness.

จิตกาธาน (*Citakā*) a funeral pile; crematorium; pyre; crematory; catafalque.

จิตตะ (*Citta*) thought; thoughtfulness; active thought.

จิตตนิยาม (*Cittaniyāma*) psychic order; psychic law; order of mind.

จิตตวิสุทธิ (*Cittavisuddhi*) purity of mind; purification of consciousness.

จิตตสังขาร (*Cittasaṅkhāra*) mental formation; mental function, i.e. perception and feeling.

จิตตานุปัสสนา (*Cittānupassanā*) the contemplation of mind; contemplation of various states of mind; mindfulness as regards mental states.

จิตตูปาท, จิตตูปาท (*Cittuppāda*) the rise of a thought; thought; intention.

จินตมยปัญญา (*Cintamayapaññā*) understanding through reasoning; wisdom resulting from reflection.

จีวร (*Cīvara*) **1.** the yellow robe (of a Buddhist monk or novice); any of the three garments of the monk. **2.** (T,) the upper or inner robe.

จีวรอธิษฐาน (*Adhiṭṭhitacīvara*) the determined robes; the three robes determined for regular

personal use.

จีวรอาศัย (*Atirekacīvara*) an extra robe.

จติ (*Cuti*) shifting (out of one existence to another); decease; the final thought-moment of a particular life; death.

จติจิต (*Cuticitta*) death-consciousness; dying or death-consciousness; the consciousness disconnecting the present life.

จติวิญญาน (*Cutiviññāṇa*) จุ จติจิต.

จตุปปาตญาณ (*Cutūpapātaññā*) the knowledge of the decease and rebirth of beings; the clairvoyant supernormal vision dealing with the death and rebirth of beings; the perception of the appearing and disappearing of various beings according to the consequences of their past deeds.

จลลวรรค (*Cullavagga*) "Smaller Section"; name of a book of the Vinaya Piṭaka.

เจติย์ (*Cetiya*) **1.** a person, place or object worthy of worship; reminder. **2.** (T,) a sepulchral monument; pagoda; shrine; dagoba; bell-shaped stupa (with a slender spire); tapering-spined stupa; Phra Chedi.

เจตนา (*Cetanā*) volition; will; intention.

เจตภูต (*Attā, Jīva*) soul; the self; Ātman.

เจตสิก (*Cetasika*) mental concomitants; mental factors; mental states; mental activities; the adjuncts of consciousness; mental adjuncts; mental coefficients.

เจตสิกทุกข์ (*Cetasikadukkha*) mental pain.

เจตสิกสุข (*Cetasikasukha*) mental happiness.

เจโตปริยญาณ (*Cetopariyaññā*) knowledge of others' thoughts; telepathy.

เจโตวิมุตติ (*Cetovimutti*) deliverance of mind.

เจริญพระพุทธรมณฑ์ (*Parittabhaṇana*) (T,) (used for auspicious ceremonies) to chant holy stanzas.

เจ้าคณะ (*Gaṇādhīpati**) **1.** chief monk of an administrative division; eccl. chief officer; eccl. governor. The term *Ecclesiastical*, or its abbreviation *Eccl.* can be prefixed to the title of a government administrative officer at different levels to designate its equivalent in

the Ecclesiastical Order, e.g. *Eccl. District Officer*, for เจ้าคณะอำเภอ. **2.** chief monk of a monastery section.

เจ้าคณะจังหวัด (*Nagarasaṅghapāṃokkha**) the Ecclesiastical Provincial Governor.

เจ้าคณะตำบล (*Gāmasamūhasaṅghādhīpati**) the Ecclesiastical Commune-Chief; *Eccl. Sub-District Head*.

เจ้าคณะภาค (*Cūlasaṅghamaṇḍalapāṃokkha**) the Ecclesiastical Regional Governor.

เจ้าคณะใหญ่ (*Mahāsaṅghamaṇḍalapāṃokkha**) the Chief Superintendent of the (Central, North, South, East, or Dhammayuttika) Ecclesiastries; Chief of the ... *Eccl. Jurisdiction*; *Eccl. Governor General*.

เจ้าคณะอำเภอ (*Nigamasāṅghādhīpati**) the Ecclesiastical District Officer.

ฉกามาพจรสวรรค์ (*Chakāmāvacaradevaloka*) the six heavens of sensual pleasures.

ฉลอง (*Mahakamma*) celebration. *v.* to celebrate.

ฉฬภิญญา (*Chalabhiññā*) the sixfold super-normal knowledge; the six psychic powers.

ฉัตร (*Chatta*) royal canopy; sunshade; parasol.

ฉัน (*Bhuñjati*) *v.* (of a monk or novice) to eat; take food.

ฉันทะ (*Chanda*) **1.** will; aspiration; the will to do; resolve; zeal; desire; impulse; wish; loving interest; desire for truth and understanding. **2.** consent; declaration of consent to an official act by an absentee; proxy vote.

ชฎิล (*Jaṭila*) a class of ascetics with matted hair, usually worshipping fire, sometimes classed under *Isi*; matted-hair ascetic.

ชนกกรรม (*Janakakamma*) reproductive kamma; regenerative kamma.

ชมพูทวีป (*Jambūdīpa*) the continent of the rose-apples, i.e. India.

ชรา (*Jarā*) old age; decay.

เจ้าคุณ (*Guṇassāmī**) a title unofficially used in speaking to or of a monk of a higher rank; “Chao Khun”; “The Right Venerable”. ดู พระราชาคณะ

เจ้าภาพ (*Nimantaka, Dānapati*) the host; sponsor; chief donor.

เจ้าอธิการ (*Vihārādhīpati**, *Adhikārapati**) the abbot who is an Ecclesiastical Sub-District Chief as well.

เจ้าอาวาส (*Vihārapati**) the abbot.

เจิม (*Abbhāñjati*) *v.* to anoint; *n.* anointment.

แจกัน (*pupphādhāna**) a vase.

แจง (*Saṅgītikathā**) preaching or chanting on the account of the First Council of Buddhism.

โจทก์ (*Codaka*) reprover; accuser; plaintiff.

โจทนา (*Codanā*) reproof; charge; accusation; plaint.

ฉ

ฉันท (*Chanda*) metrics; prosody; a metre; metrical composition.

ฉันทาคติ (*Chandāgati*) the wrong way of behaviour consisting in predilection; prejudice caused by love; partiality.

ฉัพพัคณรังสี (*Chabbaṅṅaramsī*) the ray of six colours.

ฉายา (*Chāyā*) **1.** (*T.*) the Pali monastic name of a Buddhist monk; ordination-name. **2.** shade; shadow.

เจี๊วย (*Ekaṃsaṃ*) *v.* to arrange the upper robe over one shoulder (the left one).

ช

ชลาพุชะ (*Jalābuja*) womb-born creatures; those born from the womb; the viviparous.

ชวันะ (*Javana*) impulsion; apperception; impulsive moment; a phase or stage of the process of consciousness at which there is full perception and at which kamma is performed, usually lasting for seven thought-moments.

ข้อฟ้า (*Kaṇṇikā, Kūṭapilandhana**) the curved

finial (of a gable); gable-finial; (elongated ornate) gable spire.

ซั๊กฟ้า ดู บังสุกุล, ฟ้าผ่า.

ชัยมงคลคาถา (*Jayamaṅgalagāthā*) stanzas for the blessing or glory of victory.

ชาคริยานุโยค (*Jāgariyānuyoga*) practice of watchfulness; avoidance of sleep; wakefulness.

ชาดก (*Jātaka*) **1.** a birth story; the stories of the Buddha's previous lives. **2.** "Birth Stories"; name of the tenth division of the Khuddaka Nikāya.

ชาติ (*Jāti*) birth; rebirth.

ชาติก่อน (*Atītabhava*) a previous birth; former life.

ชาติหน้า (*Paraloka, punabbhava*) rebirth; re-existence; future life.

ชนะ (*Jina*) **1.** the conqueror; the victor; the Buddha. **2.** Jain; Jaina.

ชินบุตร, ชินอรส (*Jinaputta, Jinorasa*) a disciple

of the Buddha.

ชีวหา (*Jivhā*) the tongue.

ชีวหาทวาร (*Jivhādvāra*) tongue-door; tongue-avenue.

ชีวหาวิญญูญาณ (*Jivhāviññāṇa*) tongue-consciousness.

ชี (*Muṇḍakaupāsikā**) a shaven-headed female devotee who wears white robes and observes five or eight precepts; white-robed female lay follower.

ชีวิต (*Jivita*) life; vitality.

ชีวิตินทรีย์ (*Jivitindriya*) vitality; life-principle; psychic life; the faculty of life.

ชุกชี (*Mahāpaṭimā-paṭiṭṭhāna*) base (for the principal Buddha image); pedestal.

เชิงตะกอน ดู จิตกาธาน.

เชิงเทียน (*Sitthadīpādhāra**) candlestick.

เชิงบาตร (*Pattādhāraka*) bowl-support; bowl-stand.

ณ

ฌาน (*Jhāna*) meditation; absorption; a state of serene contemplation attained by meditation; (*mis.*) trance; ecstasy.

ฌาปนกิจ (*Jhāpanakicca*) cremation.

ฌาปนสถาน (*Jhāpanaṭṭhāna*) crematorium.

ญ

ญัตติ, ญัตติ (*Ñatti*) a motion.

ญาณ (*Ñāṇa*) knowledge; real knowledge; wisdom; insight.

ญาณทัชชะ (*Ñāṇadassana*) knowing and seeing; perfect knowledge; all-comprising knowledge; a vision of truth; insight; vision through wisdom.

ญาณทัสสนวิสุทธิ (*Ñāṇadassana-visuddhi*) purity of knowledge and vision; purity of vision regarding intuitive wisdom; purification by knowledge and vision.

ญาติ (*Ñāti*) a kinsman; relative.

ญาติพลี (*Ñātibali*) offering to kinsfolk; the helping of one's relatives.

ญาติสังคหะ (*Ñāṭisaṅgaha*) good treatment towards kinsmen; the helping of one's relatives.

ญาติสาโลหิต (*Ñāṭisālohita*) relations and blood relations.

ญายะ, ญายธรรม (*Ñāya*) right path; right method; the Noble Path; truth; Nibbāna.

ญะยธรรม, ไญยธรรม (*Ñeyyadhamma*) anything that should be learnt or understood; the knowable.

ฎีกา

ฎีกา (*Ṭikā*) **1.** a sub-commentary. **2.** (*Ṭ.*) a letter of invitation or invitation card to a monk. **3.**

(*Ṭ.*) written request for donation. **4.** (*Ṭ.*) petition; appeal.

ฐาน (*Thāna**) pedestal (as of a Buddha image).

ฐานานุกรม (*Thānānukkama**) the ecclesiastical order of retinue; assistants or staff members; entourage.

เณร ดู สามีเณร.

ดวงตาเห็นธรรม ดู ธรรมจักกัษุ.

ดาบส (*Tāpasa*) a hermit; ascetic.

ดาวดึงส์ (*Tāvātimsā*) the realm (or heaven) of the Thirty-three Gods; name of the second heavenly abode, of which Sakka is the king.

ติรัจฉาน, กำเนิด ดู ติรัจฉานโยนิ.

ดุสิต (*Tusitā*) the realm of delight; the delightful

ตบิญจกัมมัญฐาน (*Tacapañcaka-kammaṭṭhāna*) the "skin pentad" of meditation subjects; the subject for meditation comprising the five constituents ending with the skin (the four others being hair, body hair, nails and teeth); **มูลกกรรมฐาน** ก็เรียก.

ตติยฌาน (*Tatiyajjhāna*) the third Jhāna; the third absorption.

ตถาคต (*Tathāgata*) **1.** the Accomplished One; the Thus-come; the Thus-gone; the Truth-winner; an epithet of the Buddha. **2.** an Arahant. **3.** a being.

ตถังคปะหาน (*Tadaṅgapahāna*) abandoning by substitution of opposites.

ตถังควิมุตติ (*Tadaṅgavimutti*) deliverance by substitution of opposites.

ตบะ (*Tapa*) **1.** religious austerity; penance. **2.** exertion; mental devotion; ascetic practice.

ตรัสรู้ (*Bodhi*) Enlightenment. *v.* to be enlightened; attain enlightenment.

ตราตั้ง (*Adhikārapaṭṭa**) certificate of appointment; credentials; eccl. warrant. **เทียบ** สัญญาบัตร.

ฐ

ฐานานุศักดิ์ (*Thānānusatti*) the authority based on one's rank or dignity.

ฐิติ (*Ṭhiti, Ṭhīti*) duration; static moment; the moment of standing.

ณ

ด

realm; the heaven of the satisfied gods; name of the fourth heavenly abode, of which Santusita is the king.

เด็กวัด (*Ārāmika; Ārāmika-kumāra; Daharārāmika; Kappiyakāraka*) temple boy. ดู ศิษย์วัด.

เด็ยเถียร (*Titthiya*) an adherent of another religion; heretical teacher.

ต

ตลกบาตร ดู ถลกบาตร.

ตักบาตร (*Piṇḍadāna*) *v.* to offer food to the monks on their almsround.

ตัจฉนียกรรม (*Tajjanīyakamma*) the formal act of censure.

ตันทหา (*Taṇhā*) craving; desire; thirst.

ตัตรมัชฌัตตตา (*Tatramajjhataṭṭā*) equanimity; equipoise; mental balance.

ตัสสปापียสิกา (*Tassapāpiyasikā*) inflicting a penalty on one who is at fault; decision for specific depravity.

ตาลปัตร (*Tālapatta*) a palm leaf. (*T.*) a fan made of palm-leaves, with a long handle, used by a monk in ceremonies; ceremonial fan. ดู พัดยศ.

ตำนาน (*Varṃsa*) tradition; chronicle.

ติณวัตถการกวิหนัย (*Tiṇavatthārakavinaya*) procedure for covering over (as) with grass, (a reconciliation of both parties without need for clearing up the rights and wrongs).

ติรัจฉานกถา (*Tiracchānakathā*) a variety of worldly talk; childish talk; aimless talk.

ติรัจฉานโยนิ (*Tiracchānayoni*) the animal kingdom; the realm of the brute creation.

ติรัจฉานวิชา (*Tiracchānavijjā*) a low art; pseudo-sciences; any study tending to be an obstacle on the way to Nibbāna.

ติสรณคณุปสัมปทา (*Tisaraṇagamanūpasampadā*) ordination by taking the Threefold Refuge.

เตโชกสิณ (*Tejokasiṇa*) fire-contemplation; fire as a meditational device.

เตโชธาตุ (*Tejodhātu*) fire-element; the element of heat; heat.

เตวาจิก (*Tevācika*) *lit.* pronouncing three words or three times; especially one who pronounces the threefold formula of refuge, the first being Yasa's father.

โต๊ะหมู่บูชา (*Pūjanapīṭha**) a set of altar tables.

ไตรจีวร (*Ticīvara*) the three robes of a Bhikkhu, consisting of the under, the upper and the outer robes; Triple Robe.

ไตรทวาร (*Tidvāra*) the three doors or avenues of action: body, speech, and mind.

ไตรปิฎก (*Tepiṭaka*) *lit.* the Three Baskets; the Tipiṭaka; the three divisions of the Buddhist Canon, viz., Vinaya, Sutta and Abhidhamma, generally known as the Pali Canon.

ไตรเพท (*Tiveda*) *lit.* the three knowledges; the three Vedas; the three divisions of the Brahmanic canon of authorized religious teaching and practice, viz., Irubbeda,

Yajubbeda and Sāmaveda, to which the fourth, Athabbana, was added later.

ไตรภพ, ไตรภูมิ (*Tibhava, Tebhūmi*) the Three Spheres, viz., the Sense Sphere, the Form Sphere and the Formless Sphere; three realms; three worlds; three planes of existence.

ไตรมาส (*Temāsa*) three months, especially those of the rainy season.

ไตรรัตน์ (*Ratanattaya*) the Three Jewels; the Three Gems; Triple Gem. ดู รัตนตรัย.

ไตรลักษณ์ (*Tilakkhaṇa*) the Three Characteristics; the Three Signs of Being; also called the Common Characteristics. ดู สามัญญลักษณะ.

ไตรโลก (*Tiloka*) the three worlds. ดู ไตรภพ.

ไตรสรณะ (*Tisaraṇa*) the Threefold Refuge; Three Refuges; Triple Guide.

ไตรสรณคณห์ (*Tisaraṇagamana*) taking the Threefold Refuge; going to the Buddha, the Dhamma, and the Sangha for refuge.

ไตรสิกขา (*Sikkhāttaya*) the Threefold Learning; the Threefold Training; the Three Studies: morality, concentration and wisdom, (preferably, training in higher morality, in higher mentality, and in higher wisdom).

ถ

ถลกบาตร (*Pattathavikā*) the bag with a sling, used for carrying an alms-bowl in; bowl-case; bowl-bag.

ถวาย (*Deti*) *v.* to offer, give or present (to a monk or a prince).

ถวายพระเพลิง (*Sarīrajjhāpana*) the cremation ceremony.

ถัมภะ (*Thambha*) obstinacy; immobility; hardness; obduracy.

ถาน (*Vaccakuṭi*) the water closet; toilet (for monks); privy.

ถีนะ (*Thīna*) sloth; unwieldiness; impliability; morbid state of mind.

ถีนมัทธะ (*Thīnamiddha*) sloth and torpor; sloth and drowsiness; torpor and languor; stolidity and drowsiness.

ถุลลัจจัย (*Thullaccaya*) a grave offence; Serious Transgression.

ถูปารหบุคคล (*Thūpārahapuggala*) persons worthy of a tope; those whose relics should be enshrined.

เถน (*Thena*) a thief; (*T.*) unbecoming religious; shameless monk.

เถยจิต (*Theyyacitta*) intention to steal.

เถยเจตนา (*Theyyacetanā*) intention to steal.

เถยสังวาส (*Theyyasaṁvāsa*) living clandestinely

with the monks; disguising oneself as a monk; communion by theft.

เถระ (*Thera*) an elder; a senior member of the Order; a senior monk (of at least ten years' standing).

เถรคาถา (*Theragāthā*) "Psalms of the Brethren"; "Verses of the Elders"; name of the eighth division of the Khuddaka Nikāya.

เถรวาท (*Theravāda*) the Doctrine of the Elders;

Teaching of the Elders; the Southern School of Buddhism.

เถรานุเถระ (*Therānuthera*) senior monks in general.

เถรี (*Therī*) a woman elder; senior nun.

เถรีคาถา (*Therīgāthā*) "Psalms of the Sisters"; "Verses of the Women Elders"; name of the ninth division of the Khuddaka Nikāya.

ท

ทธี (*Dadhi*) curd; sour milk.

ทมะ (*Dama*) self-command; self-control; taming; subjugation; training; mastery; adjustment.

ทวาร (*Dvāra*) **1.** door; avenue. **2.** a sense-door; sense-avenue. **3.** door of action.

ทศชาติ (*Dasajāti*) the ten longest birth-stories of the Buddha, regarded as the most important.

ทศบารมี (*Dasapārami*) the ten perfections; the ten principal virtues practised by a Bodhisatta.

ทศพร (*Dasavara*) the ten blessings; ten boons.

ทศพล (*Dasabala*) **1.** the Ten Powers of the Buddha. **2.** one who is endowed with ten supernormal powers, i.e. the Buddha.

ทศพลญาณ (*Dasabalañāṇa*) the ten supreme intellectual powers of the Buddha.

ทศพิธราชธรรม (*Dasarājadhamma*) the tenfold code of the king; the tenfold virtue or duty of the king; the ten royal virtues; virtues of a ruler.

ทองคำเปลว (*Suvaṇṇapatta*) (T.) gold leaf.

ทอดกฐิน ดู กฐิน.

ทอดผ้า [บังสุกุล] (*Paṃsukūlacīvaranikkhipana*) (T.) v. to lay a robe (as an offering to a monk at a funeral or memorial ceremony); lay down a funeral robe.

ทอดผ้าป่า ดู ผ้าป่า.

ทักษิณา, ทักขิณา (*Dakkhiṇā*) a gift; donation; dedicatory gift; an intercessional expiatory offering; donation given to a holy person with reference to unhappy beings in the Peta existence, intended for the alleviation of

their sufferings.

ทักษิณาวฏ (*Dakkhiṇāvatta*) winding to the right; clockwise.

ทักษิณาทก (*Dakkhiṇodaka*) water of dedication; consecrated water.

ทักษิณบุคคล, ทักขิณบุคคล (*Dakkhiṇeyya-puggala*) an individual deserving a donation; one worthy of a donation.

ทักษิณิกาย (*Dakkhiṇanikāya*) the Southern School of Buddhism, i.e. the Theravāda.

ทักษิณานุประทาน (*Dakkhiṇānuppādāna**) offering made to a monk or monks on behalf of the dead.

ทัณฑกรรม (*Daṇḍakamma*) punishment; penalty.

ทัศนะ, ทรรศนะ, ทัสสนะ (*Dassana*) **1.** seeing; sight; intuition. **2.** view; opinion; theory.

ทัฬหกรรม (*Dalḥikamma*) making firm; strengthening by repeating, as reordination.

ทารูธาตุ (*Dāṭhadhātu*) the tooth relic (of the Buddha).

ทาน (*Dāna*) giving; gift; alms-giving; charity; generosity; benevolence; liberality; a gift; donation; alms; benefaction.

ทานบดี (*Dānapati*) **1.** lord of alms; master in liberality. **2.** one in charge of alms-giving; chief donor.

ทานมัย (*Dānamaya*) (merit) gained through, or connected with, alms-giving; the way of making merit, consisting in alms-giving or charity.

ทายก (*Dāyaka*) almsgiver; donor; benefactor;

the lay supporter of Bhikkhus; lay giver; lay supporter.

ทายิกา (*Dāyikā*) a female donor.

ทำนองสวด (*Vatta, Bhāṇassara**) mode of chanting.

ทำบุญ (*Puññakaraṇa*) merit-making; performing meritorious action. *v.* to make merit; do merit; do good; perform meritorious action.

ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ (*Gehapaṭhamaparibhogamaṅgala**, *Gehappavesana-maṅgala**) house-warming ceremony.

ทำบุญบ้าน (*Gehamaṅgala**) house-blessing ceremony.

ทำวัตรค่ำ, ทำวัตรเย็น (*Sāyaṇha-sajjhāya**, *Sāyabhāṇa**) evening chanting.

ทำวัตรเช้า (*Pubbaṇha-sajjhāya**, *Pāta-bhāṇa**) morning chanting.

ทิฏฐธรรม (*Diṭṭhadhamma*) the visible order of things; present condition; this world; the present life; temporality.

ทิฏฐธรรมเวทเนียรกรรม (*Diṭṭhadhammavedanīyakkamma*) immediately effective kamma; kamma ripening during the life-time.

ทิฏฐธัมมิกัตถะ (*Diṭṭhadhammikattha*) gain for this life; present benefit; temporal welfare; sources of happiness in the present life.

ทิฏฐาวิกัมม (*Diṭṭhāvikkamma*) an open statement of one's view; explanation of views; view clarification.

ทิฏฐิ, ทิฐิ (*Diṭṭhi*) **1.** a theory; view; belief; opinion; speculation; dogma. **2.** misbelief; erroneous opinion; false theory.

ทิฏฐิวิสุทธิ (*Diṭṭhivissuddhi*) purity of understanding; purification of view.

ทิฏฐिसามัญญตา (*Diṭṭhi-sāmaññatā*) equality in view; unity in view.

ทิฏฐุจกรรม (*Diṭṭhujukamma*) straightening of one's own views.

ทิฏฐุปาทาน (*Diṭṭhupādāna*) clinging to erroneous opinions; attachment to views.

ทิพพจักขุ (*Dibbacakkhu*) divine eye; heavenly eye; clairvoyance.

ทิพพโสตะ (*Dibbasota*) divine ear; heavenly ear; clairaudience.

ทิพย์ (*Dibba*) divine; heavenly; celestial.

ทีมนิกาย (*Dīghanikāya*) the Collection of Long Discourses; Dialogues of the Buddha; name of the first main division of the Sutta Piṭaka.

ที่กัลปนา (*Kappanāvattu**) monastic revenue estate.

ที่ธรณีสงฆ์ (*Saṅghikavatthu*) monastery estate.

ที่วัด (*Ārāmaṅgavattu, Vihāravattu*) monastery compound.

ที่สุด ดู อันตา.

ทุกกฏ (*Dukkaṭa*) an offence of wrongdoing.

ทุกข์ (*Dukkha*) **1.** suffering; misery; woe; pain; ill; sorrow; trouble; discomfort; unsatisfactoriness; problematic situation; stress; conflict. *adj.* unsatisfactory; miserable; painful; subject to suffering; ill; causing pain. **2.** physical or bodily pain; difficulty; unease; ill-being.

ทุกข์ตา (*Dukkhatā*) the state of being subject to suffering; painfulness; stress; conflict.

ทุกข์นิโรธอริยสังข์ (*Dukkhanirodha Ariyasacca*) the Noble Truth of the Cessation of Suffering; the Noble Truth of the Extinction of Suffering.

ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังข์ (*Dukkhanirodhagāminīpaṭipadā Ariyasacca*) the Noble Truth of the Path that leads to the Cessation (or, the Extinction) of Suffering.

ทุกข์เวทนา (*Dukkhavedanā*) painful feeling.

ทุกข์สมุทัยอริยสังข์ (*Dukkhasamudaya Ariyasacca*) the Noble Truth of the Cause (or, the Origin) of Suffering; the Noble Truth of the Condition of the Arising of Suffering.

ทุกข์อริยสังข์ (*Dukkha Ariyasacca*) the Noble Truth of Suffering.

ทุกรกิริยา (*Dukkarakiriya*) the practice of austerities; self-mortification.

дукติ (*Duggati*) (the 3 or 4) States of Unhappiness; woeful courses of existence; evil states; woeful existences.

ทุจริต (*Duccarita*) bad conduct; wrong action.

ทุติยฌาน (*Dutiyañjāna*) the second Jhāna; the second absorption.

ทูปภายิต (*Dubbhāsita*) an offence of wrong speech.

ทุศีล (*Dussīla*) of bad conduct; void of morality; immoral.

เทพ (*Deva*) *lit.* a shining one; god; deity; divine being.

เทวดา (*Devatā*) a celestial or heavenly being; deity.

เทวดานุสติ (*Devatānussati*) recollection of heavenly beings; reflection on deifying virtues as found in oneself.

เทวดาพาลี (*Devatābali*) an offering to the deity.

เทวทูต (*Devadūta*) *lit.* gods' messenger; divine messenger; a symbolic name for those things which remind man of his future and rouse him to earnest striving.

เทวธรรม (*Devadhamma*) divine virtue; the virtues that make divine, i.e. moral shame and dread.

เทวรูป (*Devarūpa**) an image of a deity; idol.

เทวโลก (*Devaloka*) world of gods; heaven; celestial realm.

เทววาจิก (*Dvevācika*) *lit.* pronouncing two words or two times; especially those who pronounce the words, taking only two refuges, viz., the Buddha and the Dhamma, Tapussa and Bhallika being the first ones.

เทศกาล (*Desakāla*) a season for merit-making and

local festivals.

เทศน์มหาชาติ (*Mahājātakadesanā**) (*T.*) "Great-Birth Sermon"; a sermon on the great birth story of the Bodhisatta Vessantara.

เทศนา (*Desanā*) preaching; discourse; sermon; instruction. *v.* to preach; expound the Doctrine; give a sermon.

เทียน (*Sitthadīpa*) a candle.

เทียนพรรษา (*Vassadīpa, Vassikapadīpa*) candle for the rains; Lenten candle.

โถมหัส (*Domanassa*) a painful mental feeling; (mental) displeasure; sad-mindedness; grief.

โทษ (*Dosa, Vajja, Ādīnava*) fault; blemish; defect; corruption; depravity; disadvantage.

โทษะ (*Dosa*) hatred; anger; ill-will; aversion.

โทษจริต (*Dosacarita*) the hateful; one of hating temperament; a quick-tempered person.

โทษาคติ (*Dosāgati*) wrong way of behaviour consisting in hatred; prejudice caused by hatred.

ไทยทาน (*Deyyadāna*) a gift fit to be given; gift; donation.

ไทยธรรม (*Deyyadhamma*) that which has the quality of being given; gift; offerings (to monks).

ธ

ธมกรก (*Dhammakaraka*) a filter; water-strainer.

ธรรณีสงฆ์ *ดูที่* ธรรมนีสงฆ์.

ธรรม (*Dhamma*) **1.** the Dharma; the Dhamma; the Doctrine; the Teachings (of the Buddha). **2.** the Law; nature. **3.** the Truth; Ultimate Reality. **4.** the Supramundane, especially nibbāna. **5.** quality; righteousness; virtue; morality; good conduct; right behaviour. **6.** tradition; practice; principle; norm; rule; duty. **7.** justice; impartiality. **8.** thing; phenomenon. **9.** a cognizable object; mind-object; idea. **10.** mental state; mental factor; mental activities. **11.** condition; cause; causal antecedent.

ธรรมกถา (*Dhammakathā*) ethical discussion;

religious talk; talk on the Dhamma; Dhamma-lecture.

ธรรมกถีก (*Dhammakathika*) one who preaches the Doctrine; a preacher.

ธรรมขันธ์ (*Dhammakhandha*) a portion of the Dhamma; a main article of the Doctrine; a textual unit; a category of the Dhamma.

ธรรมคุณ (*Dhammaguṇa*) virtue or quality of the Dhamma.

ธรรมจริยา (*Dhammacariyā*) observance of righteousness; righteous conduct.

ธรรมจักร (*Dhammacakka*) the Wheel of the Doctrine; the Wheel of the Law; the Wheel of Truth; the Kingdom of Righteousness; the

- First Sermon.
- ธรรมจักขุ** (*Dhammacakkhu*) the Eye of Truth; the Eye of Wisdom.
- ธรรมจาริก** (*Dhammacārika*) wandering Dhamma-preacher; spiritual-welfare worker.
- ธรรมเจดีย์** (*Dhammacetiya*) a shrine in which sacred texts are housed; a shrine of the Doctrine; doctrinal monument.
- ธรรมดา** (*Dhammatā*) general rule; nature; the law of nature; cosmic law.
- ธรรมทาน** (*Dhammadāna*) the Gift of Truth; gift of the Dhamma.
- ธรรมทูต** (*Dhammadūta**) Dhamma-messenger; Buddhist field-preacher; Buddhist missionary.
- ธรรมเทศนา** (*Dhammadesanā*) expounding the Dhamma; preaching; exposition of the Doctrine; a sermon.
- ธรรมธาร** (*Dhammadhara*) "Dhamma bearer"; one versed in the Dhamma; an expert in the Dhamma.
- ธรรมธātu** (*Dhammadhātu*) **1.** a mental object. **2.** the cosmic law.
- ธรรมนियาม** (*Dhammaniyāma*) order of the norm; law of the Dhamma; certainty or orderliness of causes and effects; general law of cause and effect.
- ธรรมบท** (*Dhammapada*) **1.** "Way of Truth"; "An Anthology of Sayings of the Buddha"; name of the second division of the Khuddaka Nikāya. **2.** a line or stanza of the Doctrine; a word of the Doctrine; talk or discourse on the Dhamma.
- ธรรมบรรยาย** (*Dhammapariyāya*) disquisition.
- ธรรมปฏิสัมภทา** ดู ธรรมปฏิสัมภทา.
- ธรรมยุต, ธรรมยุติกนิกาย** (*Dhammayuttika-nikāya**) the Dhammayuttika Sect; "Law-Abiding Sect"; Smaller Sub-Order (of the Thai Monkhood); smaller denomination. *เทียบ มหาณิกาย.*
- ธรรมวาที** (*Dhammavādī*) one who speaks according to the Dhamma; speaker of the doctrine; speaker of the rightful things.
- ธรรมวิจัย** (*Dhammavicaya*) investigation of the Truth or the Doctrine; (*T.*) research on the Dhamma; search of Truth.
- ธรรมวิชัย** (*Dhammavijaya*) conquest by piety; conquest by righteousness.
- ธรรมวินัย** (*Dhammavinaya*) Dhamma-Vinaya; the Norm-Discipline; the Doctrine and the Discipline.
- ธรรมวิภาค** (*Dhammavibhāga*) classification of dhammas; enumeration of the Dhamma; Dhamma classification.
- ธรรมสภา** (*Dhammasabhā*) the Hall of Truth; a hall for the discussion of the Dhamma; a place for religious meeting.
- ธรรมสวณะ** ดู ธรรมสวณะ.
- ธรรมสาส์กัจฉา** (*Dhammasākacchā*) discussion about the Doctrine; religious discussion.
- ธรรมเสนาบดี** (*Dhammasenāpati*) generalissimo of the Dhamma; Commander in Chief of the Law; an epithet of the Venerable Sāriputta.
- ธรรมาธิบดี** (*Dhammādhipateyya*) regard of the Dhamma (the Law or righteousness) as being supreme; supremacy of the Dhamma; dominant influence by the Dhamma; rule of the true law; rule of righteousness.
- ธรรมาธิษฐาน** (*Dhammādhittāna*) exposition in terms of ideas; teaching with reference to ideas. *เทียบ บุคคลาธิษฐาน.*
- ธรรมานุธรรมปฏิบัติ, ธรรมานุธรรมปฏิบัติ** (*Dhammānudhammapatipatti*) practice in perfect conformity to the Dhamma.
- ธรรมารมณ** (*Dhammārammaṇa*) a mind-object; cognizable object; cognoscible object.
- ธรรมาสน์** (*Dhammāsana*) the Dhamma-seat; a seat on which a monk sits while preaching; pulpit.
- ธรรมีกถา** (*Dhammikathā*) religious talk; discussion concerning the Doctrine; Dhamma talk.
- ธรรม-** ดู ธรรม-.
- ธรรมกามตา** (*Dhammakāmatā*) the quality of one who loves the Dhamma; love of Truth.
- ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร** (*Dhammacakkapavattanasutta*) the discourse of setting in

motion the Wheel of the Doctrine; the Discourse of the Foundation of the Kingdom of Righteousness; the First Sermon.

ฉั่มเทศนามัย (*Dhammadesanāmaya*) (merit) connected with, or to be gained through, preaching; the way of making merit consisting in moral instruction.

ฉั่มปฏิสัมภิตา (*Dhammapaṭṭisambhidā*) Discrimination of the Law; analytical knowledge of the Law; discriminating knowledge of reasons, conditions or causal relations.

ฉั่มสังคณี (*Dhammasaṅgaṇi*) "Classification of Dhammas"; "Enumeration of Phenomena"; name of the first book of the Abhidhamma Piṭaka.

ฉั่มมัญญุตตา (*Dhammaññūtā*) the quality of one who knows the Law; knowing the cause or origin; knowing the principles.

ฉั่มมัปปมาณิกา (*Dhammappamaṇikā*) those who measure or judge by righteousness; those whose faith depends on the Dhamma or on righteous behaviour.

ฉั่มมัสสวณะ (*Dhammassavana*) hearing the Dhamma; hearing the preaching of the Dhamma; hearing a sermon; listening to the good teaching.

ฉั่มมัสสวณมัย (*Dhammassavanamaya*) (merit) connected with, or to be gained through, hearing a sermon; the way of making merit consisting in listening to the Dhamma.

ฉั่มมานุပ္ปัสสนา (*Dhammānupassanā*) the

Contemplation of Mind-object; contemplation of phenomena; mindfulness as regards the Dhamma.

ฉั่มมานุสสติ (*Dhammānussati*) recollection of the Doctrine; reflection on the virtues of the Dhamma.

ฉั่มมาภิสัมมัย (*Dhammābhisamaya*) understanding of the Truth; conversion to the Dhamma; enlightenment.

ธาตุ (*Dhātu*) **1.** an element; natural condition; that which carries its own characteristic mark. **2.** a relic, especially that of the Buddha or an Arahant.

ธาตุกถา (*Dhātukathā*) "Discussion with reference to the Elements"; name of the third book of the Abhidhamma Piṭaka.

ธาตุกรรมฐาน ดู จตุธาตุวัตถถาน.

ธาตุเจตีย์ (*Dhātucetiya*) a shrine over the Buddha's relic; dagoba.

ธาตุมหสิการ ดู จตุธาตุวัตถถาน.

ธาตุวัตถถาน ดู จตุธาตุวัตถถาน.

ธิติ (*Dhiti*) energy; courage; steadfastness; firm character; resolution; wisdom.

ธุดงค์ (*Dhutaṅga, Dhūtaṅga*) (the thirteen) Austere Practices; constituents of ascetic practice to remove defilements.

ธุระ (*Dhura*) burden; load; duty; charge; office; responsibility.

ธูป (*Dhūpa*) an incense-stick; joss-stick.

น

นมัสการ (*Namakkāra*) salutation; the act of paying homage; homage; veneration; (*T.*) salutation with joined palms.

นรก (*Naraka, Niraya*) abyss; hell; purgatory. ดู นิริยะ.

นวกภิกษุ (*Navakabhikkhu*) a neophyte; newly ordained monk (of less than 5 years' standing).

นวกกรรม (*Navakamma*) building new; construction; making repairs.

นวนิต, นวนิตะ ดู เนยขึ้น

นักษัตถุภษ (*Nakkhattakīlana*) the celebration of a festival; festivity.

นักษเทศก์ ดู ธรรมกถึก.

นักษธรรม (*Dhammika**) one learned in the Doctrine; Doctrine-knower; one who has passed the examination of any of the three grades of Dhamma-study; eccl. graduate of Dhamma studies; Dhamma graduate; Dhamma scholar.

นักบวช (*Pabbajita*) a religious; priest; monk.

นักพรต (*Yati, Vatavantu*) one who takes up a religious practice or observes a religious vow; ascetic; recluse; hermit.

นักสวด (*Dhammagāyaka**) a chanter.

นั่งขัดสมาธิ ดู ขัดสมาธิ.

นั่งคุกเข่า ดู คุกเข่า.

นั่งพับเพียบ ดู พับเพียบ.

หัจฉคีตวาทิตวิสูกทัสสนะ (*Naccagītavāditavisūka-dassana*) dancing, singing, music, and unseemly shows (or stage plays).

นัตถิกทิกฏฐิ (*Natthikaditthi*) *lit.* the theory of nothingness; nihilism; nihilistic view.
นัตถิกวาท ก็ว่า.

นาถ (*Nāga*) **1.** a serpentlike water-god. **2.** (*T.*) an applicant (or candidate) for ordination; ordinand.

นาม (*Nāma*) mind; name; mental factors; mentality.

นามรูป (*Nāmarūpa*) Mind and Matter; name and form; mind and body; mentality and corporeality.

นาสนะ, นาสนา (*Nāsana, ~nā*) causing to perish; expulsion.

น้ำมรด (*Parittodaka**) consecrated water; blessing water; lustral water; holy water.

นิกเขปบท (*Nikkhepapaḍa*) a verse or words of summary; thesis; verse or passage set up for detailed treatment in a discourse; a saying quoted for discoursing; discourse-opening verse.

นิกาย (*Nikāya*) **1.** a collection; group; any of the five main divisions of the Sutta Piṭaka. **2.** a sect; school; denomination.

นิกรณ (*Nigaṇṭha*) *lit.* one who is freed from all ties; a member of the Jain Order; ascetic in Jainism.

นิกกรรม (*Niggahakamma*) suppression; punishment; censure; reproach; rebuke; chastisement of a perverse monk.

นิจศีล (*Niccāsīla*) regular precepts; uninterrupted observance of virtue; the good conduct to be observed uninterruptedly, i.e.

the Five Precepts.

นิตยภัต (*Niccabhatta*) a continuous food-supply; monthly food allowance.

นิตเทศ (*Niddesa*) **1.** "Expositions"; name of the eleventh division of the Khuddaka Nikāya. **2.** description; analytic explanation.

นิตาน (*Nidāna*) **1.** source; cause; origin; reference. **2.** (*T.*) a story.

นินทา (*Nindā*) blame; reproach; fault-finding; calumny. *v.* to blame; calumniate; speak ill of a person.

นิพพาน (*Nibbāna*) Nirvāṇa; Nibbāna; the extinction of the fires of greed, of hatred and of ignorance; the Unconditioned; the supreme goal of Buddhism; the Summum Bonum of Buddhism; the Final Goal; the extinction of all defilements and suffering.

นิพพิทา (*Nibbidā*) dispassion; disinterest; disenchantment.

นิมนต์, การ (*Nimantana*) invitation (for a monk). *v.* to invite (a monk).

นิมมานรดี (*Nimmānarati*) the realm of the gods who rejoice in (their own) creations; name of the fifth heavenly abode of which Sunimmita is the king.

นิमित, นิมิตต์ (*Nimitta*) sign; omen; mark; portent; cause; mental image; mental reflex; boundary marker.

นียสกรรม (*Niyasakamma, Niyassa~*) the formal act of subordination; giving guidance; causing (a monk) to live (again) in dependence.

นियาม (*Niyāma*) certainty; fixed method; regular order; the state of certainty; the five orders of processes which operate in the physical and mental realms; natural and regular orders governing all things; natural law.

นिरยะ (*Niraya*) hell; woeful state.

นiruttipaṭṭisambhidā (*Niruttipaṭṭisambhidā*) the Discrimination of Language; knowledge of dialects or philological analysis; analytical knowledge of the language (with regard to the true meaning and the Law).

นิโรธ (*Nirodha*) the Cessation or Extinction of

Suffering; cessation; extinction.

นิวรรณ์ (*Nīvaraṇa*) (the five) hindrances; obstacles.

นิวาต (*Nivāta*) humbleness; humility; lowliness; gentleness.

นิสสยกรรม ดู นิสยกรรม.

นิสสรณวิมุตติ (*Nissaraṇavimutti*) deliverance by escaping from defilements; freedom by deliverance; Nibbāna.

นิสัคคิยปาจิตตีย์ (*Nissaggiyapācittiya*) an offence entailing expiation with forfeiture.

นิสสัย (*Nissaya*) that on which anything depends; foundation; help; resource; support; protection; guidance; tutelage; dependence.

นิสัย (*Nissaya*) **1.** ดู นิสสัย **2.** habit.

นิสัยมุตก (*Nissayamuttaka*) *lit.* released from dependence, or independent of protection; a legally independent monk; a monk who has

completed five years of living in dependence on the preceptor.

เนกขัมมะ (*Nekkhamma*) renunciation; giving up the world; escape from sensuality; absence of greed; independence of sensual desire and pleasures; self-denial; self-abnegation.

เนกขัมมวิตก (*Nekkhammavitakka*) thought of renunciation; thought free from selfish desire.

เนยขี้ (*Navanīta*) fresh butter; (according to some, ghee).

เนยยะ (*Neyya*) one who is to be led or instructed; one requiring guidance; a trainable or teachable person.

เนยใส (*Sappi*) ghee; clarified butter.

เนวสัณญานาสัณญายตนะ (*Nevasaññānāsaññāyatana*) the Realm of neither Perception nor Non-perception; the fourth immaterial sphere.

บ

บรมธาตุ, พระ (*Dhātu*) the Buddha's relics.

บรรพชา (*Pabbajjā*) **1.** leaving the world; going forth; adopting the ascetic life; ordination. **2.** the lower ordination; ordination of a novice; admission to novitiate; Initiation.

บรรพชิต (*Pabbajita*) an ascetic; recluse; monk; the ordained; religious; renunciate; monastic.

บรรลุ (*Pāpuṇāti; Sacchikaroti; Abhisameti*) to attain; realize; reach; achieve; experience for oneself.

บริกรรม (*Parikamma*) **1.** arrangement; preparation; preliminary action. **2.** (*T.*) repetition; pronouncing incantations; recitation (or to recite) for the purpose of making sacred.

บริขาร (*Parikkhāra*) requisite; (the eight) requisites of a Buddhist monk: the three robes, the bowl, a razor, a needle, the girdle and a water-strainer; accessory; equipment.

บริจาค (*Pariccāga*) donation; charity; sacrifice. *v.* to donate; give; give up.

บริโภคเจตีย์ (*Paribhogacetiya*) a tree, shrine, dwelling, bed, etc. used by the Buddha and

consequently remindful of him and sacred; the monument of the Buddha's utility; shrine by use (or by association).

บริวาร (*Parivāra*) **1.** retinue; suite; pomp; followers; following. **2.** accessories.

บริเวณวัด (*Āvāsapariveṇa*) the compound of a monastery; the Wat compound.

บริษัท (*Parisā*) surrounding people; an assembly; company: association; the four assemblies of the Buddhist devouts: the assemblies of monks, nuns, male and female lay devotees.

บวช, การ (*Pabbajjā, upasampadā*) giving up the world; adopting the ascetic life; ordination. *v.* to go forth; give up or renounce the world; become an ascetic, a Bhikkhu or a novice; be ordained; join or enter the Order.

บังสุกุล (*Paṃsukūla*) *lit.* soiled or loathesome as dirt; like a dust heap; discarded; disposed of; unwanted. **1.** rags from a dust heap; a robe made of rags taken from dust-bins; discarded cloth; rag-robe. **2.** (*T.*) a yellow robe dedicated to

a deceased person. v. to take such robes after contemplating on the impermanence of compounded things; meditate and take a funeral (or memorial) robe.

บัณเฑาะก์ (*Paṇḍaka*) a eunuch.

บัณเฑาะว์ (*Paṇḍava*) a small drum.

บัลลังก์ (*Pallaṅka*) a couch; throne; crossed-legged sitting.

บาตร (*Patta*) a bowl; alms-bowl.

บาป (*Pāpa*) evil; wrong action; demerit; (*mis.*) sin. *adj.* evil; bad; wicked; demeritorious; (*mis.*) sinful.

บารมี (*Pāramī*) (the ten) Perfections; stages of spiritual perfection achieved by a Bodhisatta on his path to Buddhahood (or by those who are determined to become Pacceka-buddhas or Arahant disciples of a Buddha).

บาลี (*Pāli*) **1.** Pāli language; the language adopted by the Theravādins as the language in which to preserve the memorized teachings of the Buddha. **2.** Tipiṭaka; the text of the Pali Canon; the Buddha's teachings as contained in the Tipiṭaka.

บำเพ็ญ (*Pūreti, Bhāveti*) v. to fulfil; cultivate; develop; practise.

บิณฑบาต (*Piṇḍapāta*) food received in the alms-bowl (of a Bhikkhu); alms-gathering; almsfood. v. to go for alms; go for collecting alms; go for alms-gathering; go on an almsround; receive food-offerings.

บุคคลาธิษฐาน (*Puggalādhittāna*) exposition in terms of persons; teaching with reference to persons; teaching by means of personification. *เทียบ* ธรรมาธิษฐาน.

บุญ (*Puñña*) merit; meritorious action; virtue; righteousness; moral acts; good works. *adj.* meritorious; good.

บุญกิริยาวัตถุ (*Puññakiriyāvattu*) (the three or ten) items of meritorious action; way of making merit.

บุญชน ดู บุญชน.

บุพการณ์ (*Pubbakarāṇa*) preliminary works.

บุพกรรม (*Pubbakamma*) a former deed; a deed

done in a former existence.

บุพการี (*Pubbakārī*) one who does a favour before; a previous benefactor.

บุพกิจ (*Pubbakicca*) preliminary function; preliminary duties.

บุพนิมิต (*Pubbanimitta*) a foregoing sign; prognostic; portent.

บุพเปตพลี (*Pubbapetabali*) offerings dedicated to the deceased.

บุพเพนิวาสานุสติญาณ ดู ปุพเพ-

บุพเพสันนิวาส (*Pubbessannivāsa*) living together in the past; previous association; cohabitation in a previous life.

บูชา (*Pūjā*) worship (external and mental); honour; veneration; homage; devotional attention; devotional offering.

เบญจขันธ์ (*Pañcakkhandha*) the Five Aggregates; the five groups of existence; the five causally conditioned elements of existence forming a being or entity, viz., corporeality, feeling, perception, mental formations and consciousness.

เบญจธรรม (*Pañcadhamma*) the five ennobling virtues.

เบญจวัคคีย์ (*Pañcavaggiya*) "belonging to the group of five"; the five Bhikkhus; the five ascetics; the five mendicants, namely, Aññākoṇḍañña, Vappa, Bhaddiya, Mahānāma, and Assaji.

เบญจศีล (*Pañcasīla*) the Five Precepts; the Five Rules of Morality; the Five Training Rules.

เบญจางคประดิษฐ์ (*Pañcappatiṭṭhitena vandana*) five-point prostration; the method of veneration or obeisance by prostrating oneself or kneeling and touching the ground with five parts of the body, viz., the knees, elbows and forehead.

โบสถ์ (*Uposathagga, Uposathāgāra*) the uposatha hall; a chapter house; a hall or building in a monastery in which ecclesiastical acts or ceremonies are performed; consecrated assembly hall; (*mis.*) church; temple.

ใบสีมา (*Sīmānimittūparisilāpaṭṭa*) boundary-marking slab (usually made of stone and

erected over a buried boundary-marking stone to show its place). ดู ลูกนิมิต.

ป

ปกรณ (*Pakaraṇa*) a literary work; book; canonical text; scripture.
ปฏิภูลสังขยา (*Paṭikūlasaṅṅā*) consciousness of impurity; perception of loathsomeness.
ปฏิคาหก (*Paṭiggāhaka*) a recipient; one who receives.
ปฏิขะ (*Paṭigha*) repulsion; irritation; anger; ill-will; grudge.
ปฏิจจนสมุปบาท (*Paṭiccasamuppāda*) the Dependent Origination; the Law of Causation; the Chain of Causation; the Law of Dependent Arising; the Chain of Phenomenal Cause and Effect; the Conditional Arising and Cessation of All Phenomena; (the twelve links of) conditioned co-production.
ปฏิญญาตกรณะ (*Paṭiññātakaraṇa*) doing according to what is admitted; proceeding on the acknowledgement (by the accused monk).
ปฏิบัติ (*Paṭipatti*) the practice.
ปฏิปทา (*Paṭipadā*) path; way; method; mode of progress; means of reaching a goal; practice; line of conduct.
ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ (*Paṭipadāññāṇa-dassanavisuddhi*) purity of knowledge and vision of progress.
ปฏิปัสสัทธิวิมุตติ (*Paṭipassadhivimutti*) deliverance by tranquillization.
ปฏิภาคนิมิตต์ (*Paṭibhāganimitta*) conceptualized image; counterpart sign; counter image.
ปฏิภาณ (*Paṭibhāṇa*) perspicuity; sagacity; shrewdness; ready wit.
ปฏิภาณปฏิสังขยา (*Paṭibhāṇa-paṭisambhidā*) the Discrimination of Sagacity.
ปฏิมา (*Paṭimā*) an image; figure.
ปฏิรูเปเสวาสะ (*Paṭirūpadesavāsa*) living in a suitable region; residing in a suitable locality; dwelling in a favourable place.
ปฏิโลม (*Paṭiloma*) reverse; opposite; contrary;

backward; in reverse order.

ปฏิเวธ (*Paṭivedha*) penetration; realization; comprehension; attainment; insight; knowledge.
ปฏิสนธิ (*Paṭisandhi*) relinking; rebirth; reunion; conception.
ปฏิสนธิขณะ (*Paṭisandhikkhaṇa*) relinking moment; the initial thought-moment of life; the initial thought-process.
ปฏิสนธิวิญญาณ (*Paṭisandhiviññāṇa*) rebirth-consciousness; relinking consciousness.
ปฏิสวะ (*Paṭissava*) promise; assent.
ปฏิสังขรณ์ (*Paṭisaṅkharāṇa*) restoration; reparation; repair; mending.
ปฏิสันถาร (*Paṭisanthāra*) friendly welcome; kind reception; hospitality; greeting.
ปฏิสัมภิตา (*Paṭisambhidā*) (the four) Discrimination; analytic insight; Analytical Knowledge; discriminating knowledge.
ปฏิสัมภิตามรรค (*Paṭisambhidāmagga*) “the Way of Analysis”; the Way of Discriminating Knowledge”; name of the twelfth division of the Khuddaka Nikāya.
ปฏิสารณียกรรม (*Paṭisāraṇīyakamma*) formal act of reconciliation.
ปฐมฌาน (*Paṭhamajjhāna*) the first Jhāna; the first absorption.
ปฐมเทศนา (*Paṭhamadesanā*) the First Sermon; the First Discourse. ดู ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร.
ปฐมยาม (*Paṭhamayāma*) the first watch (from 6:00 to 10:00 p.m.)
ปฐมสาวก (*Paṭhamasāvaka*) the first disciple: Aññākoṇḍañña.
ปฐวีธาตุ (*Paṭhavīdhātu*) *lit.* the earth-element; the element of extension; solid; the substratum of matter.
ปณิธาน (*Paṇidhāna*) aspiration; determination; resolution.
ปทัฏฐฐาน (*Padaṭṭhāna*) a proximate cause.

ปธาน (*Padhāna*) effort; exertion; striving; the Four Great Efforts.

ปปัญจะ (*Papañca*) diversification; diffuseness; multiplicity; proliferation.

ปมาทะ, ความประมาท (*Pamāda*) heedlessness; carelessness; negligence; indolence; remissness.

ปรจิตตวิฆานห์ ดู เจโตปริยญาณ.

ปรทวารกรรม (*Paradārakamma*) adultery; unlawful intercourse with others' wives.

ปรนิมมิตวสวัตดี (*Paranimmitavasavattī*) the realm of gods who lord over the creation of others; name of the sixth heavenly abode of which Vasavatti is the king.

ปรมัตถ์, ปรมัตถธรรม (*Paramattha*) **1.** the highest good; the highest ideal; the highest gain; the highest benefit; the final goal; the Absolute Truth; the Ultimate Reality; Nibbāna. **2.** (the four) Ultimates; Ultimate Realities.

ปรมัตถสังขะ (*Paramatthasacca*) the absolute truth; ultimate truth.

ปรโลก (*Paraloka*) the other world; the world beyond; the world to come.

ปรวาที (*Paravādī*) the opponent (in argument or controversy.)

ประคต (*Kāyabandhana*) a girdle; waistband.

ประเคน (*Sakkaccaṃ sahatthā deti*) v. to present (something to a monk) with the hand.

ประขุมเพลิง (*Citakālimpana, Sarīrajhāpana*) v. to light the funeral pyre.

ประทักษิณ (*Padakkhiṇā*) respectful clockwise circumambulation. v. to circumambulate; make a triple circumambulation.

ประนมมือ ดู พนมมือ.

ประพรหม (*Abbhukkirati, Siñcati*) v. to sprinkle.

ประมาท ดู ปมาทะ.

ปรารงค์ ดู พระปรารงค์.

ปราโมทย์ (*Pāmojja*) delight; joy; gladness; cheerfulness.

ปริจจาคะ (*Pariccāga*) giving up; sacrifice.

ปริเฉท (*Pariccheda*) a chapter; fascicule.

ปริญญญา (*Pariññā*) accurate or exact knowledge; full understanding; comprehension.

ปริญญะยธรรม (*Pariññeyyadhamma*) that which is to be known accurately; that which should be understood or comprehended, i.e. suffering (or all conditioned things).

ปริตร (*Paritta*) verses of protection or safeguard; protective chants; holy stanzas.

ปริเทวะ (*Parideva*) lamentation.

ปรินิพพาน (*Parinibbāna*) the final or complete Nibbāna; the complete extinction of all passions; the final release from the round of rebirth; the Great Decease of the Buddha; death (after the last life-span of an Arhant).

ปริพาชก (*Paribbājaka*) a wandering religious mendicant; wanderer.

ปริยัติ (*Pariyatti*) the Scriptures; study of the Scriptures; the Teachings to be studied.

ปริวาร (*Parivāra*) "Epitome of the Vinaya"; "the Accessory"; name of the last book of the Vinaya Piṭaka.

ปริวาส (*Parivāsa*) probation.

ปริสัจญตา (*Parisaññutā*) the quality of one who knows the assembly; knowing the assembly; knowledge of groups of persons.

ปลงอาบัติ (*Āpattidesanā*) the confession of an offence. v. to confess an offence.

ปลงอายุสังขาร (*Āyusañkhāra-vossajjana*) to relinquish the vital force; the Buddha's announcement of his coming death.

ปลาสะ (*Palāsa*) rivalry; envious rivalry; domineering.

ปัลโพร (*Palibodha*) obstruction; hindrance; obstacle; impediment; drawback.

ปวารณา (*Pavāraṇā*) **1.** invitation; giving occasion or opportunity; allowance. **2.** invitation to ask. **3.** invitation to speak; the act of inviting others to advise one or to speak of one's offences or any unbecoming behaviour; the ecclesiastical ceremony at the end of the rains retreat, in which monks invite one another to speak of any offences or unbecoming behaviour they have seen, heard or suspected to have been committed during the rains. v. to invite to ask or to speak.

ปสาทะ (*Pasāda*) confidence; satisfaction; joy; calm and clarity of mind; appreciation; faith.

ปหาตัพพธรรม (*Pahātabbhadhamma*) that which is to be eradicated or abandoned, i.e. the Cause of Suffering.

ปหานะ (*Pahāna*) giving up; abandoning; removal; eradication; overcoming.

ปหานปธาน (*Pahānapadhāna*) the effort to discard evils that have arisen; the effort to overcome unwholesome states.

ปักษ์ (*Pakkha*) a fortnight; one half of the lunar month; (lunar) half-month.

ปัจจัยการ (*Paccayākāra*) “the Mode of Dependency.” ดู ปฏิจจสมุปบาท.

ปัจจัยเวกขณ (*Paccavekkhaṇa*) reflection; consideration; reviewing.

ปัจฉินตประเทศ (*Paccantadesa*) the out-skirts of a country; bordering regions.

ปัจจัย (*Paccaya*) **1.** condition; aiding condition; factor. **2.** (the four) requisites, viz., clothing, food, dwelling and medicine; necessities.

ปัจจัยสันนิสิตศีล (*Paccayasannissitasīla*) discipline as regards the four requisites; conduct in connection with the necessities of life.

ปัจจุคมน์ (*Paccuggamana*) rising to receive.

ปัจจุทธรณ (*Paccuddharana*) to give up the use (of an old robe); remove; revoke.

ปัจจุปฏิฐาน (*Paccupaṭṭhāna*) appearance; mode of appearance; phenomenon.

ปัจเจกพุทธะ (*Pacceka Buddha*) a private Buddha; a Silent Buddha; a Buddha who has won enlightenment by himself, but does not teach others; one who gains liberation for himself alone.

ปัจฉิมพรรษา (*Pacchimikā*) the later period for keeping the rains.

ปัจฉากัต (*Pacchābhatta*) afternoon; after the mealtime of the monk.

ปัจฉาสมณะ (*Pacchāsamaṇa*) a junior monk who walks behind a senior on his rounds; accompanying monk; attendant.

ปัจฉิมชาติ (*Pacchimajāti*) the last birth.

ปัจฉิมยาม (*Pacchimayāma*) the last watch

(from 2:00 to 6:00 a.m.).

ปัจฉิมวาจา (*Pacchimavācā*) the last word; the last saying.

ปัจฉิมโอวาท (*Pacchimaovāda*) the last instruction; the last advice or exhortation.

ปัจจุจ- ดู เบญจ-

ปัจจุทวาร (*Pañcadvāra*) the five sense-doors: eye, ear, nose, tongue and body.

ปัญญา (*Paññā*) wisdom; knowledge; insight; discernment.

ปัญญาจักขุ (*Paññācakkhu*) the Eye of Wisdom.

ปัญญาวิมุตติ (*Paññāvimutti*) liberation through wisdom; emancipation through insight.

ปัญญาสัมปทา (*Paññāsampadā*) achievement of wisdom; the blessing of higher knowledge.

ปัญญาสิกขา ดู อธิปัญญาสิกขา.

ปัญหา (*Pañhā*) a question; inquiry; problem.

ปฏิฐาน (*Paṭṭhāna*) “the Book of Causal Relations”; name of the seventh book of the Abhidhamma Piṭaka.

ปณัตตติวัชระ (*Paṇattivajja*) formulated fault; breach of the training rules; that which is blamable by the regulation. *เทียบ* โลกวัชระ.

ปัตตานุโมทนา (*Pattānumodanā*) rejoicing in others’ merit.

ปัตตานุโมทนามัย (*Pattānumodanāmaya*) (merit) connected with, or to be gained through, rejoicing in others’ merit.

ปัตติทาน (*Pattidāna*) giving of merit; transference of merit; letting others share or participate in doing good.

ปัตติทานมัย (*Pattidānamaya*) (merit) connected with, or to be gained through, the giving out of one’s accumulated merit; the transference of merit or letting others share in doing good as a way of making merit.

ปัพพัชชา ดู บรรพชา.

ปัพพชเนยยกรรม (*Pabbājanīyakamma*) the act of banishment; exile; the punishment made to a monk deserving to be expelled.

ปัสสัทธิ (*Passaddhi*) tranquillity; quietude; calmness; repose; serenity; relaxation.

ปัสสาสะ (*Passāsa*) out-breathing; exhalation.

ปาจิตตีย์ (*Pācittiya*) **1.** “Minor Offences”; one of the books of the Vinaya; **2.** an offence entailing expiation.

ปาฏิเทสนีเย (*Pāṭidesanīya*) an offence to be confessed.

ปาฏิโมกข์, ปาติโมกข์ (*Pāṭimokkha, Pātimokkha*) “the Fundamental Precepts”; the fundamental rules of the Order; the 227 disciplinary rules binding on Bhikkhus; a collection of the fundamental precepts of the Order recited every fortnight; fortnightly recitation of the fundamental precepts; Disciplinary Code.

ปาฏิโมกขสังวรศีล, ปาติโมกข~ (*Pāṭimokkha-saṃvarasīla*) discipline as prescribed by the Pāṭimokkha; moral discipline as regards the Fundamental Precepts; restraint with regard to the monastic disciplinary code.

ปาฏิหาริย์ (*Pāṭihāriya*) marvel; wonder; miracle.

ปาณาติบาต (*Pāṇātipāta*) taking life; killing.

ปาพจน์ (*Pāvācana*) the fundamental text; the Scriptures; the Dhamma and the Vinaya; the Doctrine and the Discipline.

ปาโมชซ์ ดู ปราโมชซ์.

ปาราชิก (*Pārājika*) **1.** “Major Offences”; the first of the two divisions of the Suttavibhaṅga of the Vinaya. **2.** a grave offence involving expulsion from monkhood; Defeat. **3.** one who has committed the grave offence of expulsion; defeated one.

ปาริสุทธิศีล (*Pārisuddhisīla*) the four kinds of Higher Sīla; the fourfold moral purity; morality for purification; morality consisting in purity.

ปิฏก (*Piṭaka*) a basket; any of the three main divisions of the Pāli Canon. ดู ไตรปิฏก.

ปิดทอง (*Suvaṇṇālepa*) v. to gild; cover with gold leaf; put a gold leaf on. adj. gilded; covered with gold leaves.

ปิตติวิสัย, เปตติวิสัย (*Pittivisaya, Pettivisaya*) the plane of the departed; the world of manes; the realm of ghost-beings.

ปิตุฆาต (*Pitughāta*) patricide.

ปิ่นโต (*Bhattahārikā**) food carrier; tiffin carrier.

ปิยวาจา (*Piyavācā*) pleasant speech; kindly

speech.

ปิสุณวาจา (*Pisuṇavācā*) malicious speech; slandering; tale-bearing.

ปีติ (*Pīti*) joy; rapture; delight; zest; interest.

บุคคลบัญญัติ (*Puggalapaññatti*) “Description of Individuals”; “Designation of Individuals”; name of the fourth book of the Abhidhamma Piṭaka.

บุคคลัญญตา (*Puggalaññutā*) the quality of one who knows individuals; knowing the individual; knowledge of individuals.

บุคคลาธิษฐาน ดู บุคคลาธิษฐาน.

ปุจฉาวิสัชนา (*Pucchāvissajjanā*) catechism; question and answer.

ปุถุชน (*Puthujjana*) a worldly; worldly person; ordinary man.

ปุพพ- ดู ปุพพ-

ปุพเพกตปุญญตา (*Pubbekatapuññatā*) the state of having done meritorious actions in the past; to have done good deeds in the past; having prepared oneself with good background.

ปุพเพนิวาสานุสติญาณ (*Pubbenivāsānussatiñāṇa*) Reminiscence of Past or Previous Births; the recollection of former lives; supernormal knowledge which enables one to remember the various past courses of one’s own existences.

ปุริมพรรษา (*Purimikā*) the earlier period for keeping the rains.

ปุชฌีย์บุคคล (*Pūjaniyapuggala*) a venerable person; person worthy of honour; one entitled to homage.

ปุชฌีย์วัตถุ (*Pūjaniyavattu**) an object of worship.

ปุชฌีย์สถาน (*Pūjaniyaṭṭhāna**) a place of worship; place of sanctity; religious place; shrine; holy or sacred place; sanctuary.

บูชา ดู บูชา.

ปุรณมี (*Puṇṇamī*) the full-moon day.

เปตวัตถุ (*Petavatthu*) “Stories of the Departed”; name of the tenth division of the Khuddaka Nikāya.

เปยยวัชชะ (*Peyyavajja*) lit. “drinkable words”; kindly speech.

เปรด (*Peta*) a departed being; ghost; ghost-

being; hungry ghost; the ghost of the departed.

เปรียญ (*Pariññū**, *Pāliññū**) one versed or learned in Pali studies; one who has passed the examination of any of the seven higher (3 to 9)

พรรณาปีติ (*Pharaṇāpīti*) rapture; diffused rapture.

พรุสวาจา (*Pharusavācā*) harsh speech; harsh language.

ผล (*Phala*) fruit; result; consequence; effect.

ผัสสะ (*Phassa*) contact; touch; mental impression.

ผ้ากราบ (*Abhivādanacela**) cloth for placing the forehead on when bowing down; prostrating cloth.

ผาณิต (*Phāṇita*) treacle; molasses; sugar.

ผ้าป่า (*Paṃsukūla-cīvara*, *Assāmika-vattha*) "Forest Robe"; (probably, ผ้าป่าช้า) cloth discarded in the forest or on a charnel ground; discarded cloth; (*T.*) a robe left for the monks to take as a discarded cloth. *v.* (ทอดผ้าป่า) to leave a robe (together with other offerings) for the monks to take as a

ฝังลูกนิมิต (*Sīmānimittanidhāna*) ceremony of depositing boundary marking stones; burial of boundary markers.

พนมมือ (*Añjalim karoti*) *v.* to lift the joined palms as a token of reverence; put the hands together (at the chest or forehead) in salutation.

พยากรณ์ (*Vyākaraṇa*) answer; explanation; declaration; exposition; prediction.

พยาธิ (*Byādhī*) disease; sickness; ailment.

พยาบาท (*Byāpāda*) ill-will; hatred; malevolence; aversion.

พยายาม, ความ (*Vāyāma*) effort; exertion; striving; endeavour.

พร (*Vara*) boon; blessing; favour.

grades of Pali studies; eccl. graduate of Pali studies; Pali graduate; Pali scholar.

เปรียญวาท ดู ปีสถนวจา.

ผ

discarded cloth; hold a Forest-Robe Presentation Ceremony.

ผ้าอาบ (*Udakasāṭikā*) a bathing-cloth.

ผ้าอาบน้าฝน (*Vassikasāṭikā*) cloth for the rains; rains-cloth.

ผูกสีมา (*Sīmāsammāti*) *v.* to establish the boundary of the Sangha communion area. *n.* consecration of the Assembly Hall boundary.

เผด็จ (*Nimanteti*) *v.* to invite (monks), especially for a collective action.

เผยแผ่ (*Pakāsana*, *Vipulakaraṇa*) propagation; dissemination; spreading.

แผ่เมตตา (*Mettāya pharaṇā*) radiation of loving-kindness. *v.* to wish others (or all beings) to be well and happy.

แผ่ส่วนกุศล ดู ปัตติทาน, อุทิศกุศล.

โผฏฐัพพะ (*Phoṭṭhabba*) tangible object.

ผ

ผาบাত্র (*Pattapidhāna*) lid or cover for an alms-bowl; alms-bowl lid.

พ

พรต (*Vata*) ascetic practice; religious observance.

พรมน้ำมนต์ (*Parittodaka-abbhukkiraṇa**; ~-*siñcana**) to sprinkle the holy water.

พรรษา (*Vassa*) a year; rainy season; the rains; rains-retreat; rains-residence; the Buddhist Lent.

พรหม (*Brahma*) **1.** (in Hinduism) Brahma; the Creator; the Universal Self. **2.** (in Buddhism) a divine being of the Form Sphere or of the Formless Sphere; brahma god; happy and blameless celestial being; inhabitant of the higher heavens.

พรหมจรรย์ (*Brahmacariya*) the Holy Life; sublime life; religious life; celibate life; chaste life; strict chastity; Brahma-faring.

พรหมจารี (*Brahmacārī*) one who leads a holy or chaste life; celibate; Brahma-farer.

พรหมทัณฑ์ (*Brahmadanḍa*) *lit.* sublime punishment; punishment by suspending or breaking off conversation and communication; sanctioned punishment by silent treatment.

พรหมโลก (*Brahmaloka*) the Brahma world; the Fine-Material and Immaterial Worlds.

พรหมวิหาร (*Brahmavihāra*) (the four) Divine States (of mind); the four noble sentiments; the Highest Conduct; the sublime states of mind.

พระ- ตัด “พระ” ออกแล้วดูในลำดับของคำนั้นๆ.

พระ (*Bhikkhu, Pabbajita*) **1.** title used when speaking of a Buddhist monk; venerable. **2.** a Bhikkhu; Buddhist monk; monk; (in other religions) a priest; minister; clergyman; etc.

พระครู (*Garuṭṭhāniyabhikkhu**) the title of a monastic dignitary lower than Chao Khun; Phra Khru; Venerable Teacher.

พระเครื่อง (*Khuddakabuddhapaṭibimba**) a small Buddha image (often used as an amulet or talisman); amuletic Buddha image.

พระธรรม (*Dhamma*) Dhamma; Dharma; the Doctrine; the Teachings; the Law; the Norm.

พระนอน (*Sihaseyyākappakabuddhapaṭimā*, Sayānapaṭimā**) Reclining Buddha.

พระบรมศาสดา (*Satthu*) the Master; the Teacher; the Great Master; the Buddha.

พระบูชา (*Paṭiṭṭhānabuddhapaṭimā**) a Buddha image of a larger size fit to be placed more or less permanently for worship; Buddha image (to be) set (on an altar) for worship; altar Buddha-image.

พระประธาน (*Paḍhānabuddhapaṭimā**) the principal Buddha image (in the Uposatha hall); main Buddha image.

พระปรางค์ (*Thūpa*) (round-topped) towerlike stupa with a pronged crownpiece; Phra Prang.

พระผู้มีพระภาค (*Bhagavā*) the Blessed One;

the Exalted One.

พระพุทธเจ้า (*Buddha*) the Buddha; Lord Buddha; the Enlightened One; the Awakened One.

พระพุทธบาท (*Buddhapāda*) the Buddha's footprint.

พระพุทธปฏิมา (*Buddhapaṭimā*) a Buddha image.

พระพุทธรูป (*Buddharūpa*) the figure of the Buddha; a Buddha image.

พระพุทธศาสนา (*Buddhasāsana*) Buddhism; the teaching of the Buddha.

พระสงฆ์ (*Saṅgha*) **1.** Saṅgha; the Order; the monastic order. **2.** (*T.*) a monk.

พระไสยาสน์ ดู พระนอน.

พราหมณ์ (*Brāhmaṇa*) a Brahmin; man of the Brahmin caste; a priest.

พละ (*Bala*) power; strength; health; energy.

พลี (*Bali*) religious offering.

พหุลกรรม (*Bahulakamma*) ดู อาจิณณกรรม.

พหูสูต (*Bahussuta*) one who has great knowledge; a very learned man; well-taught man; man of great learning.

พัดยศ (*Cittavijānī, Ṭhānantaravijānī*) an ornamental long-handled fan used as insignia of a monastic rank; fan as rank insignia; rank fan; official fan; fan insignia.

พัทธสีมา (*Baddhasīmā*) boundary established by the Saṅgha; consecrated area; consecrated place of assembly; (*T.*) consecrated assembly hall.

พับเพียบ (*Aḍḍhapallaṅkanisajjā*) *v.* to sit flat with both legs tucked back to one side; sit sideways.

พาล (*Bāla*) a fool; spiritually defective person.

พาหุสัจจะ (*Bāhusacca*) much learning; great learning; profound knowledge.

พิธี (*Vidhāna*) arrangement; performance; ceremony.

พิธีกร (*Vidhikara**) master of ceremonies.

พิธีกรรม (*Pūjāvidhi, Cārittaniyama**) rite; ritual; ceremony.

พิธีหลวง ดู ราชพิธี.

พินทุ, พินทุกัปป ดู กัปปพินทุ.

พินนิยาม (*Bijaniyāma*) physical organic order; biological laws.

พุทธะ (*Buddha*) the Buddha; a Buddha; enlightened one.

พุทธกาล (*Buddhakāla*) the time of the Buddha (or a Buddha); the advent of the Buddha.

พุทธกิจ (*Buddhakkicca*) the Buddha's daily routine; duty of the Buddha.

พุทธคุณ (*Buddhaguṇa*) the quality (virtue or character) of the Buddha.

พุทธจริยา (*Buddhacariyā*) the Buddha's conduct; the Buddha's course of conduct; the Buddha's career or style of life; the Buddha's life activities; the way of the Buddha.

พุทธจักร (*Buddhacakka*) the Buddhist monastic order.

พุทธบริษัท (*Buddhapaṇṇāsa*) the Buddhist assembly; the four assemblies of Buddhists; Buddhists (collectively).

พุทธบาท (*Buddhapāda*) the Buddha's footprint.

พุทธปฏิมา ดู พระพุทธรูปปฏิมา.

พุทธประวัติ (*Buddhapavatti**) the life of the Buddha; life-story of the Buddha.

พุทธพจน์ (*Buddhavacana*) the word of the Buddha; (*T.*) any sayings or teachings of the Buddha.

พุทธภาษิต (*Buddhabhāsita*) what was said by the Buddha; the Buddha's sayings.

พุทธมามกะ (*Buddhamāma*) one devoted to the Buddha; one who professes Buddhism; Buddhist.

พุทธรูป ดู พระพุทธรูป.

พุทธวงศ์ (*Buddhavaṃsa*) "the History of the Buddhas"; name of the fourteenth division of the Khuddaka Nikāya.

พุทธศักราช (*Buddhasaka**) the Buddhist Era (B.E.).

พุทธศาสนา ดู พระพุทธศาสนา.

พุทธศาสนิกชน (*Buddhamāma*) a Buddhist; adherent of Buddhism.

พุทธันดร (*Buddhantara*) a Buddha-interval; the period between the appearance of one Buddha and the next.

พุทธานุสติ (*Buddhānussati*) recollection of the Buddha; reflection on the virtue of the Buddha.

พุทธาวาส (*Buddhāvāsa**) 'residence of the Buddha'; the sanctuary or public precincts of a monastery.

พุทธจริต (*Buddhicarita*) the intellectual; the wise; one whose behaviour or character is wisdom; an intelligent-natured person.

เพล (*Pacchimabhattakāla**) the limited time for the second and last meal of the monk; lunchtime for Buddhist monks, (11.00 A.M. to 12.00 noon); forenoon meal.

แพศย์ (*Vessa*) a member of the third caste; merchant and agriculturalist; tradesfolk.

โพชฌงค์ (*Bojjhaṅga*) (the seven) Constituents (or Factors) of Enlightenment; enlightenment factors.

โพธิ์ (ต้นไม้) (*Bodhirukkha*) the "Bo" tree; the Bodhi Tree; pipal tree; the *Ficus Religiosa*.

โพธิญาณ (*Bodhiñāṇa*) Enlightenment; supreme knowledge.

โพธิปักขิยธรรม (*Bodhipakkhiya-dhamma*) (the thirty-seven) qualities contributing to enlightenment; virtues partaking of enlightenment.

โพธิสัตว์, พระ (*Bodhisatta*) the Bodhisatta; Bodhisattva; a Buddha-to-be; Enlightenment-being; candidate for Buddhahood; one who has resolved to attain enlightenment for the helping of his fellow beings.

พ

พันทเพื่อน (*mutthassati*) confused; muddled; deranged.

พันทเพื่อน, ความ (*samma*) confusion; falling

into oblivion.

ฟุ้งซ่าน, ความ (*uddhacca*) restlessness; distraction; flurry.

ภ

ภควา ดู พระผู้มีพระภาค.

ภพ (*Bhava*) becoming; existence; process of becoming; state of existence.

ภยาคติ (*Bhayāgati*) wrong way of behaviour consisting in fear; prejudice caused by fear.

ภวตัณหา (*Bhavataṇhā*) craving for existence; craving for rebirth; craving for sensual pleasures connected with the view of eternalism.

ภวังค์ (*Bhavaṅga*) life-continuum; the subliminal consciousness; constituent of becoming; the passive state of mind.

ภังคะ (*Bhaṅga*) dissolution; cessation; dissolving or waning moment.

ภัณฑาคาริก (*Bhaṇḍāgārika*) a store-keeper or treasurer.

ภัณฑุกรรม (*Bhaṇḍūkamma*) close shaving; act of shaving close.

ภัต (*Bhatta*) food; meal; boiled rice.

ภัตกิจ (*Bhattakicca*) taking a meal.

ภัตตุงเทศก์ (*Bhattuddesaka*) one in charge of the distribution of food; an elder who supervises the distribution of food; superintendent of meals; issuer of meals.

ภัย (*Bhaya*) fear; fright; danger.

ภาวะ (*Bhāva*) fixed nature; condition; state of being.

ภาวนา (*Bhāvanā*) development; mental culture; meditation.

ภาวนาปธาน (*Bhāvanāpadhāna*) the effort to develop unrisen good; the effort to develop wholesome states.

ภาวนามยปัญญา (*Bhāvanāmayapaññā*) wisdom resulting from mental development; understanding through practice.

ภาวนามัย (*Bhāvanāmaya*) (merit) gained through, or connected with, meditation; merit accomplished by mental culture; mental culture as a way of making merit.

ภาเวตัพพธรรม (*Bhāvetabbadhamma*) that which is to be developed, i.e. the Noble Eightfold Path.

ภาษิต (*Bhāsita*) a saying.

ภิกขา (*Bhikkhā*) alms; begged food.

ภิกขาจาร (*Bhikkhācāra*) going about for alms; begging for alms.

ภิกษุ (*Bhikkhu*) a Bhikkhu; Bhikshu; Buddhist monk.

ภิกษุณี (*Bhikkhunī*) a Bhikkhuni; Bhikshuni; Buddhist nun.

ภูต (*Bhūta*) **1.** the elements of which the body is composed. ดู มหาภูตรูป. **2.** a living being; born creature. **3.** a ghost. **4.** an Arahant.

ภูมิ (*Bhūmi*) **1.** ground; plane; stage; level. **2.** plane of existence; plane of consciousness.

เภสัช (*Bhesajja*) medicine; drug.

โภคะ (*Bhoga*) wealth; riches; possession; enjoyment.

โภชนะ (*Bhojana*) food; meal.

โภชนียะ (*Bhojanīya*) fit to be eaten; soft food.

โภชนมัตตัญญูตา (*Bhojanemattaññutā*) moderation in eating.

ม

มงคล (*Maṅgala*) festivity; good omen; auspice; auspicious ceremony; (the thirty-eight) blessings. *adj.* auspicious.

มณฑป (*Maṇḍapa*) a pavilion; temporary shed; square spired pavilion.

มตะ (*Mada*) intoxication; pride; sexual excess.

มนต์, มন্ত্র์ (*Manta*) a charm; spell; incantation; sacred or magical formula or invocation; verbal formulas used as incantations in

the magic of sound. ดู สวดมนต์.

มณะ, มโน (*Mana*) mind; thinking function; thinking faculty.

มนสิการ (*Manasikāra*) attention; pondering; attentiveness; advertence; mental application; reflection.

มนุษย์ (*Manussa*) a human being.

มนุษย์ธรรม (*Manussadhamma*) humanity; virtue of man; the Five Precepts.

มนุษย์โลก (*Manussaloka*) the human world; the human realm; the world of humans.

มโนกรรม (*Manokamma*) mental action; action done by mind.

มโนทวาร (*Manodvāra*) the mind-door; mind-avenue.

มโนทุจริต (*Manoduccarita*) evil mental action; evil of mind or thoughts; misconduct by mind; mental misconduct.

มโนธาตุ (*Manodhātu*) the mind-element; element of apprehension; the ideational faculty.

มโนมยิทธิ (*Manomayiddhi*) the magic power of the mind; mind-made magical power.

มโนวิญญูญาณ (*Manoviññāṇa*) mind-consciousness; the mind cognition.

มโนวิญญูณธาตุ (*Manoviññāṇadhātu*) mind-consciousness element.

มโนสังขาร ดู จิตตสังขาร.

มโนสุจริต (*Manosucarita*) good mental action; good conduct in thought.

มมังการ (*Mamaṅkāra*) *lit.* the making of the utterance 'my'; selfish attachment; the notion of 'my'; 'my'-making. *เทียบ* อหังการ.

มรณะ (*Maraṇa*) death.

มรณภาพ (*Maraṇabhāva**) death (of a monk or novice).

มรณสติ (*Maraṇasati*) mindfulness of death; meditation on death.

มรรค (*Magga*) the Path; the Way; the Noble Path; the Noble Eightfold Path; the Path leading to the Cessation of Suffering.

มรรคทายก (*Magganāyaka**) lay leader of a congregation (or, of a Wat lay community).

มลละ (*Mala*) dirt; impurity; stain; refuse; dust.

มหา (*Mahā**) the title of a เปรียญ.

มหาชาติ (*Mahājātaka*) the Great Birth Story; story of the Buddha when he was born as Prince Vessantara. ดู เทศน์มหาชาติ.

มหาเถรสมาคม (*Mahātherasamāgama**) Mahāthera Council; Council of Elders; the Sangha Supreme Council.

มหาภิณาย (*Mahānikāya**) the Mahānikāya Sect; "Great Sect"; Greater Sub-Order (of the Thai

Monkhood); greater denomination. *เทียบ* ธรรมยุต.

มหาบุรุษ (*Mahāpurisa*) Great Man.

มหาปรีสลักขณะ (*Mahāpurisalakkhaṇa*) (the thirty-two) marks of the Great Man.

มหาภิเนษกรรม (*Mahābhikkhamana*) the Great Renunciation; the going forth of the Bodhisatta into the homeless life.

มหาภูตรูป (*Mahābhūtarūpa*) (the four) primary elements; great essentials; material qualities of matter.

มหายาน (*Mahāyāna*) "the Great Vehicle"; the school of the Great Vehicle (of salvation); the Northern School of Buddhism.

มักขะ (*Makkha*) depreciation of another's worth; detraction.

มักน้อย, ความ ดู อัปปิจฉตา.

มักคะ ดู มรรค.

มังสวิริติ (*Maṅsavirati**) abstinence from meat; vegetarianism.

มัจจุ (*Maccu*) death.

มัจจุราช (*Maccurāja*) the king of death; the Death.

มัจฉริยะ (*Macchariya*) meanness; avariciousness; stinginess; possessiveness.

มัจฉะ (*Majja*) an intoxicant.

มัชฌิมะ (*Majjhima*) middler; a monk who has been ordained between 5 and just under 10 years.

มัชฌิมนิกาย (*Majjhimanikāya*) "Collection of Middle-length Discourses"; "Further Dialogues of the Buddha"; name of the second of the five main divisions of the Sutta Piṭaka.

มัชฌิมประเทศ ดู มัชฌิมประเทศ.

มัชฌิมยาม (*Majjhimayāma*) the middle watch (from 10:00 p.m. to 2:00 a.m.).

มัชฌิมปฏิปทา (*Majjhimā paṭipadā*) the Middle Path; the Middle Way; the via media; the golden mean. ดู มรรค.

มัตตัญญุตตา (*Mattaññutā*) moderation; temperance; sense of proportion.

มัททวะ (*Maddava*) gentleness; softness.

มัธยมประเทศ (*Majjhimadesa*) the middle country including the Ganges basin.

มามบูชา (*Māghapūjā*) Worship on the Full-Moon Day of the third lunar month in commemoration of the Great Assembly of Disciples.

มาตาปิตุอุปัฏฐาน (*Mātāpituupatthāna*) the support of mother and father; ministering to parents; looking after parents.

มาติกา (*Mātikā*) **1.** matrix; schedule; list; heading. **2.** (*T.*) funeral chanting (of Abhidhamma matrices or schedules).

มาตุคาม (*Mātugāma*) a woman; womenfolk; women (collectively).

มาตุฆาต (*Mātughāta*) matricide.

มานะ (*Māna*) conceit; pride; inordinate feeling; lust for power.

มานัต (*Mānatta*) penance.

มายา (*Māyā*) illusion; deceit; trick; the display of an illusion.

มาร (*Māra*) the Evil One; Death; the Tempter.

มิจฉาทิฏฐิ (*Micchādīṭṭhi*) wrong view; false view.

มิตรปฏิรูปก (*Mittapaṭirūpaka*) a false friend; one pretending to be a friend.

มิถระ (*Middha*) torpor; drowsiness; languor.

มุขปาฐะ; มุขปฐะ (*Mukhapāṭha*) word of mouth; verbal recital; oral tradition.

มุทิตา (*Muditā*) sympathetic joy; altruistic joy.

มุทิตาจิต, การแสดง (*Muditākamma**) congratulation.

มุสาวาท (*Musāvāda*) false speech; lying.

มูลกรรมฐาน (*Mūla-kammaṭṭhāna*) basic meditation subject (comprising the five exposed parts of the body, viz., head hair, body hair, nails, teeth and skin).

มูลบัญญัติ (*Paññatti, Mūlapaññatti*) root-regulation; main rule; principal or primary rule.

เมตตา (*Mettā*) loving-kindness; friendliness; goodwill.

เมถุนธรรม (*Methunadhamma*) sexual intercourse; coupling; coitus.

เมรุ ๓ จิตกาธาน.

เมาลี; โม่ลี (*Moli*) topknot (of hair on the crown of the head).

โมกขธรรม (*Mokkhadhamma*) salvation; deliverance; freedom.

โมกษะ (*Mokkha*) salvation; release; deliverance; liberation; the state of disentanglement; release; freedom.

โมหะ (*Moha*) delusion; ignorance; dullness.

โมหจริต (*Mohacarita*) the unintelligent; the ignorant; one whose habit is infatuation; a man of foolish habits; the stupid- or dull-natured; one of deluded temperament.

โมหาคติ (*Mohāgati*) wrong way of behaviour consisting in delusion; prejudice caused by delusion or stupidity.

ย

ยกช่อฟ้า, พิธี (*Kaṇṇikāropana**) (*T.*) the ceremony of mounting the gable-finial.

ยถาภูตญาณทัศนะ (*Yathābhūtañāṇadassana*) absolute knowledge; the knowledge and vision according to reality; knowing and seeing things as they are.

ยม (*Yama*) the Lord of the Underworld; ruler of the kingdom of the dead; death.

ยมก (*Yamaka*) "The Book of Pairs"; name of the sixth book of the Abhidhamma Piṭaka.

ยมกปาฏิหาริย์ (*Yamakapāṭihāriya*) the Twin Wonder; the Twin Miracle; the miracle of the double appearances, consisting in the appearance of

phenomena of opposite character in pairs, as streaming forth of fire and water at the same time.

ยศ (*Yasa*) glory; fame; repute; success; honour; high position.

ยักษ์ (*Yakkha*) **1.** a demon. **2.** an attendant of Kuvera or Vessavaṇa. **3.** a messenger of Yama. **4.** a fallen angel; deity. **5.** Sakka. **6.** any of the Four Great Kings. **7.** the individual soul.

ยัญ (*Yañña*) **1.** (in Hinduism) sacrifice; offerings. **2.** (in Buddhism) alms-giving; charity.

ย่าม (*Thavikā*) a small bag in which the monk carries things; a monk's bag; satchel.

ยามา (*Yāmā*) the realm of the Yāma gods; name of the third heavenly abode, of which Suyāma is the king.

เยภุยยสิกา (*Yebhuyyasikā*) decision according to the majority.

โยคะ (*Yoga*) **1.** effort; endeavour; application; undertaking. **2.** bond; tie; attachment.

โยคาวจร (*Yogāvacara*) one who practises spiritual exercise; meditator.

โยคี (*Yogī*) one who devotes himself to spiritual things; an earnest student; one devoted to mental training; meditator.

โยชน์ (*Yojana*) a measure of length; a distance

รส (*Rasa*) **1.** taste; sapid object; flavour. **2.** function.

ระเบียง [โบสถ์วิหาร] (*Maṭha, Samanta-paghaṇa*) cloister.

รัตนตรัย (*Ratanattaya*) the Triple Gem; the Triple Jewel; the Three Jewels.

รัตตัญญู (*Rattaññū*) an elder of long standing.

ราคะ (*Rāga*) lust; passion; excitement; greed; attachment.

ราคะจริต (*Rāgacarita*) the lustful; one whose habit is passion; one of passionate behaviour; the lustful-natured; one of lustful temperament.

ราชพลี (*Rājabali*) offering to the king or the government, as by paying taxes.

ราชพิธี (*Rājavidhi**, *Rājapūjāvidhi**) a royal ceremony.

ราชาคณะ, พระ (*Rājāgaṇayati, Cūḷasaṅgharājā**) (a dignitary belonging to) the Royal Chapter (of

ฤทธิ์ ดู อธิติ.

ลอยกระทง (*Putaplāvana**) 'leaf-vessel floating'; the Loy Krathong Festival.

ลักษณะ (*Lakkhaṇa*) a characteristic; sign;

of about 10 miles, or 16 kilometres.

โยนิ (*Yoni*) **1.** origin; way of birth; place of birth; realm of existence; source; (the four) Modes of Births. **2.** thoroughness; knowledge; insight.

โยนิโสมนสิการ (*Yonisomanasikāra*) proper attention; systematic attention; having thorough method in one's thought; proper consideration; wise consideration; thorough attention; critical reflection; genetical reflection; analytical reflection.

โยม (*Posī*) appellation used by a monk for his parents or his patron or supporter.

ร

monks); Chao Khun.

ริษยา ดู อธิสสา.

รูป (*Rūpa*) **1.** matter; form; material; body; shape; corporeality. **2.** object of the eye; visible object.

รูปฌาน (*Rūpajhāna*) Jhānas (Absorptions) of the Fine-Material Sphere.

รูปราคะ (*Rūparāga*) desire for life in the world of form; craving for form; attachment to realms of form; greed for fine-material existence.

รูปโลก (*Rūpaloka*) the world of form; the Form Sphere.

รูปารมณฺ์ (*Rūpārammaṇa*) visible object.

รูปาวจรภูมิ (*Rūpāvacarabhūmi*) the Plane of Form; the Form Plane; Fine-Material Sphere.

เรียไร, การ (*Samantayācanā**) request for donation; collection of voluntary contributions.

เรือนแก้ว (*ratanaḡhara**) back plate

ฤ

ฤษี (*Isi*) an ascetic; sage; seer.

ล

mark; distinguishing mark; prognosticative mark; quality.

ลัทธิต (*Laddhi*) a theory; view; doctrine.

ลาก (*Lābha*) gain; acquisition.

ลาสิกขา (*Sikkhaṃ paccakkhāti*) to give up the Training; leave monkhood. ดู ลี กิ.

ลูกนิมิต (*Simā-nimitta, Nimitta*) a boundary marker, boundary-marking stone.

ลูขัปปมาณิกา (*Lūkhappamāṇikā*) those who measure or judge by shabbiness; those whose faith depends on shabbiness or miserable life.

โลก (*Loka*) the world; a world; plane of existence.

โลกธรรม (*Lokadhamma*) (the eight) worldly conditions; things of the world; worldly vicissitudes.

โลกธาตุ (*Lokadhātu*) a unit of the Universe; world; sphere; another term for Cakkavāla.

โลกบาล ดู จาตุมหาราช.

โลกวัชชะ (*Lokavajja*) worldly fault; breach of the ordinary moral law; action reprehended in the world; that which is blamable by the

world. เทียบ ปัณณัตติวัชชะ.

โลกาธิปไตย (*Lokādhipeyya*) dependence on public opinion; following the influence of the world; supremacy of the world; dominant influence by (the censure of) the world.

โลกิยะ (*Lokiya*) *adj.* mundane; worldly; belonging to the world.

โลกุตตระ (*Lokuttara*) *adj.* supramundane; transcendental; beyond these worlds.

โลกุตตรธรรม (*Lokuttaradhamma*) (the nine) supramundane states: the Four Paths, the Four Fruits and Nibbāna.

โลกุตตรภูมิ (*Lokuttarabhūmi*) the Supramundane Plane (of consciousness).

โลภะ (*Lobha*) greed; covetousness; acquisitiveness.

โลหิตุปบาท (*Lohituppāda*) wounding of a Buddha; causing a Buddha to suffer a contusion or to bleed.

ว

วจีกรรม (*Vacīkamma*) verbal action; deed by word; action performed by speech.

วจีทวาร (*Vacīdvāra*) speech as a door of action; speech-door.

วจีทุจริต (*Vacīduccarita*) misbehaviour in words; misconduct by speech; verbal misconduct.

วจีวิญญัติ (*Vacīviññatti*) verbal intimation; verbal expression.

วจีสังขาร (*Vacīsaṅkhāra*) verbal formation, i.e. Vitakka and Vicāra; verbal volition.

วจีสุจริต (*Vacīsucarita*) good action in speech; good conduct in word.

วรรค (*Vagga*) a group; party; chapter of a book.

วรรณะ (*Vaṇṇa*) **1.** colour of the skin; appearance; complexion; beauty. **2.** caste. **3.** fame; repute

วัจจกุกัฏฐิ (*Vaccakuṭṭhi*) ดู ถาน.

วัฏฏะ (*Vaṭṭa*) the round of rebirth; the round of existences; the cycle of rebirth.

วัณณะ ดู วรรณะ.

วัด (*Vihāra, Ārāma*) Wat; a monastery; temple-monastery; (*mis.*) temple.

วัดร้าง (*Suññāvihāra**) deserted monastery; uninhabited monastery.

วัดราษฎร์ (*Gāmikavihāra**) private monastery; community monastery.

วัดหลวง (*Rājavārahāra*, Rājāvāsa**) royal monastery.

วัตถุกาม (*Vatthukāma*) objective sensuality; lovely sense-objects; sensual pleasures.

วัตถุมงคล (*Maṅgalavatthu**) amulet; talisman; fetish; lucky piece; charm; good-luck charm.

วัตร (*Vatta*) duty; service; function; monastic daily routine or service; custom; observance.

วันโกน (*Kesoropaṇadivasa**) Shaving Day; the eve of a Buddhist holy day.

วันเข้าพรรษา (*Vassūpanāyikādivasa*) the first day of the rains-retreat; beginning of the rains-residence; Rains-Entry Day.

วันปวารณา (*Pavāraṇādivasa*) the last day of the rains-residence, on which the Pavāraṇā

ceremony is performed; Pavāraṇā Day.

วันพระ (*Uposathadivasa*) the Buddhist holy day; Buddhist Sabbath; day of merit-making; observance day.

วันเพ็ญ (*Puṇṇamādivasa*) the full-moon day.

วันออกพรรษา (*Pavāraṇādivasa*) the last day of the rains-residence; end of the rains-retreat; Retreat-Ending Day.

วันอุโบสถ (*Uposathadivasa*) **1.** ดู วันพระ **2.** observance day; the day on which the Fundamental Rules of the Buddhist monks are recited.

วัย (*Vaya*) **1.** (the three) ages; periods of life. **2.** decay; loss.

วัสสูปนายิกา ดู วันเข้าพรรษา.

วาจา (*Vācā*) speech; word; saying.

วาทะ (*Vāda*) theory; saying; doctrine; creed.

วายามะ (*Vāyāma*) effort; endeavour; exertion; striving.

วาโยธาตु (*Vāyodhātu*) *lit.* the air-element; motion; the element of motion; vibration.

วิกขัมภนวิมุตติ (*Vikkhambhanavimutti*) deliverance by suppression.

วิกัป (*Vikappa*) to share ownership (of an extra bowl or robe) with another monk.

วิกาล (*Vikāla*) improper time; wrong time; unseemly hours; afternoon and night.

วิจัย (*Vicaya*) investigation; (T.) research.

วิจารณ์ (*Vicāra*) sustained application; discursive thinking; deliberation.

วิกิฉิฉา (*Vicikicchā*) doubt; perplexity; scepticism; scepticism; indecision; uncertainty.

วิชชา (*Vijjā*) knowledge; transcendental wisdom; the Threefold Knowledge

วิญญูติ (*Viññatti*) **1.** intimation; expression. **2.** begging; (unlawful) request (for food and other requisites); hinting.

วิญญาณ (*Viññāṇa*) consciousness; act of consciousness; (T., *mis.*) soul; spirit.

วิญญาณัญจายตนะ (*Viññāṇañcāyatana*) the Realm of Infinity of Consciousness; the Realm of Boundless Consciousness.

วิญญูชน (*Viññū*) a wise man.

วิตก (*Vitakka*) initial application; thought conception; thought.

วิตกจริต (*Vitakkacarita*) the discursive; the ruminating-natured; one of speculative temperament.

วิทิจิต (*Vithicitta*) thought process; process of cognition; a single unit of cognition; different serial processes of cognition; conscious mind.

วินัย (*Vinaya*) **1.** discipline; the monastic regulations; the code of monastic discipline; the rules of discipline of the Order. **2.** training; guidance. **3.** organization; system.

วินัยธร (*Vinayadhara*) one versed in the Discipline; an expert in the disciplinary code. ดู คณะวินัยธร.

วินัยปิฎก (*Vinayapiṭaka*) the Basket of Discipline; the Discipline Basket; the Book of Discipline.

วินิบาต (*Vinipāta*) bad falling; place of suffering; perdition; birth of demons.

วิบัติ (*Vipatti*) failure; falling away; misfortune; downfall; disadvantage; abortion; invalidity.

วิบาก (*Vipāka*) consequence; effect; result; resultant; fruit.

วิปฏิสาร (*Vipparisāra*) remorse; repentance.

วิปริณาม (*Vipariṇāma*) change; transformation; alteration.

วิปลาส (*Vipallāsa*) derangement; perversion; perversity.

วิปัสสนา (*Vipassanā*) insight; intuitive vision; introspection; comtemplation; intuition; insight development.

วิปัสสนากรรมฐาน ดู วิปัสสนาภาวนา.

วิปัสสนาธุระ (*Vipassanādhura*) the burden of comtemplation; obligation of insight development; task of meditation practice.

วิปัสสนาภาวนา (*Vipassanā-bhāvanā*) insight development.

วิปากจิต (*Vipākacitta*) resultant consciousness; kamma resultant.

วิภาตคณา (*Vibhavataṇhā*) craving for self-annihilation; craving for (or attachment to)

- sensual pleasures connected with the view of nihilism; craving for non-existence.
- วิกังค์** (*Vibhaṅga*) “the Book of Divisions”; “the Book of Treatises”; name of the second book of the Abhidhamma Piṭaka.
- วิมังสา** (*Vīmaṃsā*) investigation; reasoning; reflection; examination; testing.
- วิมาน** (*Vimāna*) a celestial mansion; fairy-palace.
- วิมานวัตถุ** (*Vimānavatthu*) “Stories of Celestial Mansions”; “Stories of the Mansions”; name of the ninth division of the Khuddaka Nikāya.
- วิมุตติ** (*Vimutti*) deliverance; emancipation; release; salvation; liberation; freedom.
- วิมุตตีสุข** (*Vimuttisukha*) Bliss of Emancipation; bliss of freedom.
- วิโมกข์** (*Vimokkha*) ๑ วิมุตติ.
- วิรัตติ** (*Virati*) abstinence; (the three) abstinences.
- วิราคะ** (*Virāga*) detachment; dispassionateness; absence of lust; destruction of passions.
- วิริยะ** (*Viriya*; *Vīriya*) effort; energy; vigour; endeavour; exertion; perseverance.
- วิริยารัมภะ** (*Viriyaṅgambha*) application of exertion; stirred-up energy; energetic effort.
- วิวัฏฏ์** (*Vivaṭṭa*) freedom from rebirth; absence of the cycle of existence; Nibbāna.
- วิวาทิกรณ์** (*Vivādādhikaraṇa*) legal questions concerning disputes; contention (concerning the Doctrine and the Discipline)
- วิเวก** (*Viveka*) seclusion; solitude; detachment.
- วิสัขาร** ๑ อสังขตกรรม.
- วิสัขณา** (*Visajjanā*) answer; explanation; exposition; elucidation.
- วิสัข** (*Visaya*) **1.** range; reach; scope; sphere; realm; power; capacity. **2.** sense-object.
- วิสาขบูชา** (*Visākhapūjā*) Worship on the Full-Moon Day of the sixth lunar month in commemoration of the Buddha’s Birth, Enlightenment and Passing; the Buddhist New Year; the Festival of the May Full Moon; widely known as *Wesak* or *Vesak*, but preferably, *Vesakh* or *Wesakh*.
- วิสุงคามสีมา** (*Visuṃgāmasīmā*) a land grant (set apart for the Sangha of a monastery); consecrated boundaries; consecrated area; concession; a tract of land (now, usually a small rectangular plot of ground) officially granted to the Sangha for establishing the boundaries of the jurisdiction of a community of monks (now, for consecrating as the site of the Uposatha hall of a monastery).
- วิสุทธิ** (*Visuddhi*) purity; purification; stage of purity.
- วิหาร** (*Vihāra*) **1.** a dwelling-place (for monks); retreat; monastery; abode. **2.** a state of mind; mode of life. **3.** (*T.*) a temple; repository of Buddha images; Buddha-image hall; shrine-hall.
- วิหารคต** (*Maṭṭha*; *Samantapaghaṇa*) cloister.
- วิหิงสาวิตก** (*Vihimsāvitakka*) cruel thought; thought of cruelty; thought of violence.
- เวจกุกัฏฐิ** ๑ ญาณ.
- เวทนา** (*Vedanā*) feeling; sensation.
- เวทนานุปัสสนา** (*Vedanānupassanā*) the contemplation of feelings; the contemplation of sensations; mindfulness as regards feelings.
- เวไนย** (*Veneyya*) one who is accessible to instruction; one who is ready to receive the Teaching (of the Buddha); a tractable person; trainable person; teachable person.
- เวยยาวัจจะ** (*Veyyāvacca*) service; helpful activity; attention; duty.
- เวยยาวัจจมัย** (*Veyyāvaccamaya*) (merit) to be gained through, or connected with, rendering one’s services.
- เวร** (*Vera*) enmity; hostile action; hatred; revenge.
- เวสสะ** ๑ แพศย์.
- เวสาร์ชชะ** (*Vesārajja*) intrepidity; perfect self-confidence.
- เวียนเทียณ** ๑ ประทักซิณ.
- ไวยาวัจกร** (*Veyyāvaccakara*) a servant; attendant; monks’ agent; one who renders a service; lay bursar (of a monastery).

ค

ศรัทธา ดู สัทธา.

ศรัทธาไทย (*Saddhādeyya*) a gift of faith; a gift offered through faith.

ศาลพระภูมิ (*Bhummadevaṭṭhāna**) (guardian-) spirit house.

ศาลา (*Sālā*) hall; pavilion; wayside shelter; study and merit-making hall; public building; preaching hall; multipurpose hall.

ศาลาการเปรียญ ดู การเปรียญ.

ศาสดา (*Satthu*) a teacher; master; (the Six) Teachers; (*T.*) the founder of a religion.

ศาสดา, พระบรม (*Satthu*) the Master; the Great Master; the Teacher.

ศาสดาพยากรณ์ (*Anāgatavattu**) a prophet.

ศาสนสมบัติ (*Sāsanasampatti**) ecclesiastical property; temporalities.

ศาสนา¹ (*Sāsana*) teaching; message; doctrine; the Dispensation.

ศาสนา² (*Samaya, Dīṭṭhi, Pāsaṅga*) a religion.

ศาสนาจารย์ (*Sāsanācariya*) a religious teacher; moral instructor; missionary. เทียบ อนุศาสนาจารย์.

ศาสนิก (*Sāsanika*) an adherent; follower.

ศิษย์วัด (*Ārāmika, Kappiyakāraka, Bhikkhusissa*) monastery boy; monastery pupil; temple boy; a monk's pupil.

ศีล (*Sīla; Sikkhāpada*) **1.** morality; moral conduct. **2.** a precept; rule of morality; training rule.

ศีลธรรม (*Sīla; Sucarita; Ācāra*) morality; morals.

ศีลาจารวัตร (*Silācāravatta**) moral conduct, manners and duties; moral habits, mien and deportment; the way of behaving and observing one's duties.

ศูทร (*Sudda*) a person of the lowest caste; the workers; those who contribute the necessary physical labour; a Sudra; servant; menial; workpeople.

โศก (*Soka*) grief; sorrow.

ส

สกทาคามิผล (*Sakadāgāmiphala*) the Fruit of Once-Returning.

สกทาคามิมรรค (*Sakadāgāmimagga*) the Path of Once-Returning.

สกทาคามี, พระ (*Sakadāgāmī*) the Once-Returner; one who has attained the second stage of the Path and will be reborn on the earth only once before attaining the final emancipation.

สกลมหาสังฆปริณายก (*Sakalamahāsaṅghapariṇāyaka*) top leader of the entire Great Sangha; head of the national Sangha; the secondary title attached to the title of สมเด็จพระสังฆราช (*Saṅgharāja*), i.e. the Supreme Patriarch, or chief of the Buddhist Order of Thailand.

สกวาทิ (*Sakavādī*) the affirmative; proposer.

สงกรานต์ (*Mahāsankanti*) (*T.*) the festival celebrated on the day of the passage of the Sun to Aries, the first sign of the Zodiac;

Songkran Festival; water-throwing festival; the traditional Thai New Year.

สงเคราะห์ (*Saṅgha*) **1.** to treat kindly; give help; favour; aid. **2.** to compile; collect; comprise; include; group.

สงฆ์ (*Saṅgha*) community; assemblage; a chapter of (not less than four) Buddhist monks; the Sangha; the Order; the Buddhist clergy; the Buddhist church; Holy Brotherhood.

สงสาร (*Saṁsāra, Saṁsāracakka*) lit. faring on; the Round of Rebirth; the Round of Existence; the Wheel of Rebirth; the Wheel of Life; the Life Process; Rebirth process; the Process of Birth and Death.

สติ (*Sati*) mindfulness; attentiveness; detached watching; awareness.

สติปัฏฐาน (*Satipaṭṭhāna*) (the four) Foundations of Mindfulness; setting up of mindfulness.

สติวินัย (*Sativinaya*) verdict of innocence; procedure for the acquittal of an Arahant

who has fully-developed mindfulness.

สเติกัจฉา (*Satekicchā*) *adj.* curable; amendable; remediable. *n.* monastic offences which can be corrected through some kinds of punishment, i.e. all offences except the four grave ones called *Pārājika*. *เทียบ* อเติกัจฉา.

สตูป (*Thūpa*) a relic mound; reliquary mound; tope; cairn; monument erected over the ashes of a holy person; stupa.

สทารสันโดษ (*Sadārasantosa*) contentment with one's own wife.

สนทนาธรรม *ดู* ธรรมสากัจฉา.

สบง (*Antaravāsaka*) inner garment; the undergarment of a Buddhist monk, nun or novice; the under robe.

สพรหมจารี (*Sabrahmacārī*) a fellow monk; fellow in the holy life; co-celibate.

สภาวะ (*Sabhāva*) nature; condition; state; reality.

สภาวะธรรม (*Sabhāvadhamma*) principle of nature; natural condition; natural phenomenon.

สมชีวิตา (*Samajīvītā*) balanced livelihood; regular life; living economically; living within one's means.

สมณะ (*Samaṇa*) a recluse; a Buddhist monk.

สมณธรรม (*Samaṇadhamma*) duties of a monk; monastic observances.

สมณพราหมณ์ (*Samaṇa-brāhmaṇa*) recluses and brahmins; ascetics and priests; the recluses and mendicants of non-Vedic or non-Brahmanical systems (such as Buddhism and Jainism) and the brahmins of the priestly caste of the Vedic religion.

สมณศักดิ์ (*Samaṇasatti**) eccl. honorific rank; title.

สมณสัญญา (*Samaṇasaññā*) awareness of one's monkhood; consciousness of proper behaviour of a monk; a monk's sense of duty.

สมณสารูป (*Samaṇasārūpa*) a monk's proper behaviour; the mien and deportment appropriate to a monk.

สมณูเทศ (*Samaṇuddesa*) a novice.

สมเด็จ (*Upasaṅgharāja**) Somdech; any of the

highest dignitaries in the hierarchy of the Thai Sangha, second only to the Supreme Patriarch.

สมณะ (*Samatha*) calm; tranquillity; quietude of heart.

สมถกัมมัฏฐาน, ~กรรมฐาน *ดู* สมถภาวนา.

สมถภาวนา (*Samathabhāvanā*) concentration development; the method and practice of concentrating the mind; tranquillity development.

สมบัติ (*Sampatti*) success; attainment; achievement; accomplishment; advantage; fulfilment; happiness; bliss; fortune; wealth; prosperity; perfection; soundness; validity.

สมภาร *ดู* เจ้าอาวาส.

สมโภช *ดู* ฉลอง.

สมมติ, สมมุติ (*Sammati; Sammuti*) convention; agreement; consent; authorization; appointment; election.

สมมติสงฆ์, สมมุติสงฆ์ (*Sammatisaṅgha; Sammutisaṅgha*) sangha by convention; conventional sangha; community of ordained monks.

สมมติสัจจะ, สมมุติสัจจะ (*Sammatisacca; Sammutisacca*) conventional truth.

สมาทาน (*Samādāna*) undertaking; observance; acceptance. *v.* to undertake; take upon oneself.

สมาธิ (*Samādhi*) concentration; one-pointedness of mind; mental discipline.

สมานัตตตา (*Samānattatā*) impartiality; sociability; state of equality; even and equal treatment; equality and participation.

สมาบัติ (*Samāpatti*) attainment; meditative attainments.

สมุจเจทวิมุตติ (*Samucchedavimutti*) deliverance by extirpation.

สมุฏฐาน (*Samuṭṭhāna*) origination; cause.

สมุทัย (*Samudaya*) the Cause of Suffering; the Origin of Suffering.

สยัมภู, สยมภู (*Sayambhū*) the Self-Existent; an epithet of the Buddha.

สร้งน้ำ (*Nhāyati*) *v.* (of a monk or novice) to

bathe.
สระณะ (*Saraṇa*) refuge; help; protection; guide; remembrance.
สระณะคมณ์, สระณะคามณ์ (*Saraṇagamana, ~ṇāgamana*) taking refuge (in the Triple Gem); going for refuge.
สระภัญญะ (*Sarabhañña*) intoning; a particular mode of recitation (allowable to monks).
สระสรรณิย, ความ (*Pasamsā*) praise; commendation.
สระรีระ (*Sarīra*) the (physical) body.
สระลากภัต (*Salākabhatta*) food to be distributed by tickets; ticket-food.
สระดปาฏิโมกข์, การ (*Pāṭimokkhuḍḍesa*) recitation of the Fundamental Precepts of the Buddhist monks. v. to recite or chant the Fundamental Precepts. ดู ปาฏิโมกข์.
สระดพระอภิธรรม (*Abhidhammabhaṇana**) funeral chanting (of Abhidhamma excerpts); requiem chanting.
สระดมนต์, การ [ทั่ว ๆ ไป] (*Āyācanā*) prayer. v. to pray; chant; say a prayer.
สระดมนต์, การ [ในพุทธศาสนา] (*Sajjhāya, Uddesa, Padabhāṇa, ~gāyana, ~bhaṇana, Parittakaraṇa*) recitation; chanting (especially of protective verses); rehearsal. v. to recite (the Buddha's teachings); chant; chant the holy stanzas.
สระวรรค์ (*Sagga*) a place of happiness; heaven; heavenly abode.
สระธรรมิก (*Sahadhammika*) co-religionists; fellow Dhamma-farer.
สระพายตนะ (*Saḷāyatana*) the six senses; sense-bases; sense-organs; sense-spheres.
สระอุปาทิเสสนิพพาน (*Saupādisesa-nibbāna*) Nibbāna realized with the body remaining; Nibbāna with the substratum of life remaining.
สระกกายทิฏฐิ (*Sakkāyadiṭṭhi*) self-illusion; the delusion of self; belief in a personal self; theory of soul; egoistic view.
สระกการะ (*Sakkāra*) honour; worship; hospitality.
สระคคะ ดู สระวรรค์.
สระขตธรรม (*Saṅkhatadhamma*) things con-

ditioned by causes; things produced by combination of causes; conditioned or compounded things.

สังขาร (*Saṅkhāra*) **1.** compounded things; component things; conditioned things; the world of phenomena; all things which have been made up by pre-existing causes, (as in *Sabbe Saṅkhārā aniccā*). **2.** volitional activities; formation; kamma formations; mental formations; mental predispositions; volitional impulses; impulses and emotions; volition; all the mental factors except feeling and perception having volition as the constant factor, (as in the Five Aggregates and in the Law of Causation). **3.** essential conditions; the sum of the conditions or essential properties for a given process or result; constructing or formative factors, (as in *Āyusaṅkhāra, Kāyasaṅkhāra*). **4.** conducive factors; instigation (as in *Sasaṅkhārika, Asaṅkhārika*).

สังคณิ ดู ภัมมสังคณิ.

สังคหัตถุ (*Saṅghavatthu*) objects of sympathy; objects of favour; principles of kindly treatment; principles of service and social integration.

สังคายนา, สังคีติ (*Saṅgīti*) rehearsal; a Council; general convocation of the Sangha in order to settle questions of doctrine and to fix the text of the Scriptures.

สังฆกรรม (*Saṅghakamma*) an act or ceremony performed by a chapter of Buddhist monks assembled in solemn conclave; a formal act.

สังฆคุณ (*Saṅghaguṇa*) (the nine) virtues of the Sangha.

สังฆทาน (*Saṅghadāna*) offering to the Order; gift to the Sangha; offering dedicated to the Sangha; gift dedicated to the Community as a whole.

สังฆนายก (*Saṅghanāyaka**) Eccl. Prime Minister.

สังฆเภท (*Saṅghabheda*) schism; causing dissension among the Order; the creation of a schism in the Sangha.

สังฆมณฑล (*Saṅghamaṇḍala*) the Order; the

Monastic Order; the Sangha; the monkhood.
สังฆมนตรี Eccl. Minister. ดู คณะสังฆมนตรี.
สังฆราช, สมเด็จพระ (*Saṅgharāja*) (His Holiness) the Supreme Patriarch.
สังฆสภา (*Saṅghasabhā*) Eccl. Assembly.
สังฆาฏิ (*Saṅghāṭi*) the outer robe of a Buddhist monk.
สังฆาทิเสส (*Saṅghādīsesa*) an offence entailing initial and subsequent meetings of the Sangha; Formal Meeting.
สังฆาธิการ (*Saṅghādhikāra**) an ecclesiastical official; eccl. administrative officer.
สังฆานุสติ (*Saṅghānussati*) recollection of the Order; reflection on the virtue of the Sangha.
สังฆาวาส (*Saṅghāvāsa**) the monastic precincts; living quarters of the monks.
สังยุตตนิกาย (*Samyuttanikāya*) Collection of Connected Discourses; Book of the Kindred Sayings; name of the third main division of the Sutta Piṭaka.
สังโยชน์ (*Samyojana*) (the ten) Fetters (that bind man to the round of rebirth).
สังวร (*Samvara*) restraint.
สังวรปธาน (*Samvarapadhāna*) the effort to prevent the arising of unrisen evils; the effort to avoid unwholesome states.
สังवास (*Samvāsa*) communion.
สังเวคะ (*Samvega*) sense of urgency.
สังเวชนียสถาน (*Samvejanīyaṭṭhāna*) a place apt to rouse the sense of urgency; (the Four) Holy Places of Buddhism.
สังสารวัฏ ดู สงสาร.
สังเสทชะ (*Samśedaja*) moisture-born creatures.
สังจะ (*Sacca*) truth; truthfulness.
สังจธรรม (*Sacca*) the truth; Truth.
สังจิกาทัพพธรรม (*Sacchikātabbadhamma*) that which is to be realized, i.e. the Cessation of Suffering or Nibbāna.
สังญัมมะ (*Saññama, Samyama*) restraint; self-control; abstinence.
สังญา (*Saññā*) perception; idea; ideation.
สังญาบัตร (*Saññāpaṭṭa**) commission; royal certificate of appointment. *เทียบ* ตราตั้ง.

สังโยชน์ ดู สังโยชน์.
สัตตาวาส (*Sattāvāsa*) (the nine) spheres inhabited by beings; abodes of beings.
สัตตาทกกรณียะ (*Sattāhakarāṇīya*) business to be attended to within seven days; grounds or occasions on which monks are permitted to leave the rains-residence for the limited time of seven days.
สัตบุรุษ (*Sappurisa*) a good, worthy man; righteous man; gentleman.
สัตว์ (*Satta*) a being; living being; creature; person.
สัททการมณ (*Saddārammaṇa*) audible object; sound.
สัทธรรม (*Saddhamma*) the true Dhamma; true doctrine; doctrine of the good; good law; good principle.
สัทธรรมปฏิรูปก (*Saddhammapaṭirūpaka*) false doctrine; pseudo-Dhamma.
สัทธา (*Saddhā*) faith; confidence.
สัทธาจริต (*Saddhācarita*) the devout; the faithful-natured; one of faithful temperament.
สัทธาสัมปทา (*Saddhāsampadā*) achievement of faith.
สัทธิวาหริก (*Saddhivihārika*) a co-resident; pupil.
สันตान ดู สันตानะ.
สันโดษ (*Santuṭṭhi, Santosa*) contentment; satisfaction with whatever is one's own.
สันตติ (*Santati*) continuity (especially of consciousness); a series of moments.
สันตानะ (*Santāna*) **1.** continuity of subliminal consciousness; the ever moving, flowing panorama of successive mental states. **2.** intrinsic or inherent qualities of character; inborn trait; innate character.
สันติ (*Santi*) peace; tranquillity; calmness.
สันตุฎฐี ดู สันโดษ.
สัปปายะ (*Sappāya*) **1.** adj. beneficial; wholesome; suitable; favourable. **2.** favourable condition.
สัปปี (*Sappi*) ดู เนยใส.
สัปปริส ดู สัตบุรุษ.

สัพปุริสธรรม (*Sappurisadhamma*) virtue of the righteous; (the seven) qualities of a good man.

สัพพัญญุตญาณ (*Sabbaññutañña*) omniscience.

สัพพัญญ (*Sabbaññū*) the Omniscient One; an epithet of the Buddha.

สัมปชัญญะ (*Sampajañña*) clear comprehension; discrimination; circumspection; clear consciousness; awareness.

สัมปทา (*Sampadā*) achievement; fulfilment; accomplishment; attainment; success; happiness.

สัมปรายะ (*Samparāya*) a future life; the beyond; the hereafter; spirituality.

สัมปรายภพ (*Samparāya*) a future existence; next life; future life.

สัมปรายิกัตถะ (*Samparāyikattha*) gain for the hereafter; future benefit; spiritual welfare; sources of happiness in the future life.

สัมผัปปลาปะ (*Samphappalāpa*) frivolous talk; idle talk; vain talk.

สัมผัส ดู ผัสสะ.

สัมพุทธะ (*Sambuddha*) one who has been well enlightened or has thoroughly understood; a Buddha; the Buddha.

สัมภเวสี (*Sambhavesī*) *lit.* seeking birth or existence. **1.** a living being at the first stage of life or during the birth-process; a being yet to be born. **2.** a being subject to rebirth; worldly. **3.** (*T.*) a spirit seeking (or awaiting) rebirth. *เทียบ ภูต.*

สัมมัปปธาน (*Sammappadhāna*) (the Four) Great Efforts; Supreme Efforts; Right Efforts.

สัมมากัมมันตะ (*Sammākamanta*) Right Action; Right Conduct; Right Behaviour.

สัมมาทิฏฐิ (*Sammāditṭhi*) Right View; Right Understanding.

สัมมาวาจา (*Sammāvācā*) Right Speech.

สัมมาวายามะ (*Sammāvāyāma*) Right Effort; Right Endeavour; Right Exertion.

สัมมาสังกัปปะ (*Sammāsaṅkappa*) Right Thought; Right Mental Attitude; Right Motives; Right Aspiration.

สัมมาสติ (*Sammāsati*) Right Mindfulness; Right Attentiveness.

สัมมาสมาธิ (*Sammāsamādi*) Right Concentration.

สัมมาสัมพุทธะ (*Sammāsambuddha*) the Fully (or Perfectly) Enlightened One.

สัมมาอาชีพะ (*Sammājīva*) Right Livelihood; Right Living; Right Means of Livelihood; Right Pursuits.

สัมมุขานิหัย (*Sammukhāvinaya*) verdict in the presence of (a Sangha, the persons and the matter concerned, and the Doctrine and Discipline).

ัสสตติฎฐิ (*Sassataditṭhi*) eternalism; the doctrine of the continuance of the soul after death; the doctrine that soul and the world are eternal.

สากัจฉา (*Sākacchā*) conversation; discussion.

สาชีพ (*Sājīva*) the code of discipline; all the disciplinary rules abiding on the life of the monk.

สาธูยยะ, สาไทย (*Sātheyya*) hypocrisy; craft; treachery. *สาธูยยะ ก็ใช้.*

สาธยาย ดู สวดมนต์ [ในพุทธศาสนา].

สามเณร (*Sāmaṇera*) a novice; one who is ordained by taking the Three Refuges and observes the Ten Precepts.

สามเณรี (*Sāmaṇerī*) a female novice; female apprentice of a nun.

สามัคคี (*Sāmaggi*) concord; unity; harmony; unanimity; union.

สามัญญลักษณะ (*Sāmaññalakkhaṇa*) the Common Characteristics (of component things), viz., impermanence, state of conflict and not-self.

สามิจิกรรม (*Sāmicikamma*) proper act of respect; opportune gestures of respect.

สายสิญจน์ (*Parittasutta**) sacred thread; sacred cord.

สารัมภะ (*Sārambha*) contention; vying; presumption.

สาราณียธรรม (*Sārāṇiyadhamma*) states of conciliation; virtues for fraternal living.

สารีริกธาตุ ดู ธาตุ.

สาวก (*Sāvaka*) a disciple; hearer; follower.

สำนักสงฆ์ (*Saṅghanivāsa**, *Saṅghaniketa**) monastic residence; monks' lodging.

สำรวม (*Samvara*) **1.** to be composed; self-controlled; restrained; decorous; sedate. **2.** commingled; mixed (food).

สิกขมานา (*Sikkhamānā*) a female novice undergoing a probationary course of two years (before receiving the higher ordination).

สิกขา (*Sikkhā*) learning; study; training; discipline.

สิกขาบท (*Sikkhāpada*) a disciplinary rule; rule of morality; precept; training rule.

สีมา (*Sīmā*) a boundary; limit; precinct; consecrated area (established by sanctioned boundaries).

ศีล (*Sīla*) morality; moral practice; moral conduct; code of morality; Buddhist ethics; a precept; rule of morality.

ศีลมัย (*Sīlamaya*) (merit) to be gained through, or connected with, morality.

ศีลวิสุทธิ (*Sīlavisuddhi*) purity of morality; purification of morality.

ศีลสัมปทา (*Sīlasampadā*) achievement of virtue; fulfilment of moral conduct.

ศีลสามัญญตา (*Sīlasāmaññatā*) equality in moral conduct; unity in moral or disciplinary practices.

ศีลสิกขา ดู อธิศีลสิกขา.

ศีลัพตปราชิน (*Sīlabbataparāmāsa*) adherence to mere rules and rituals; clinging to rules and vows; overestimation regarding the efficacy of rules and observances.

ศีลัพตูปาทาน (*Sīlabbatupādāna*) clinging to mere rules and rituals; adherence to rites and ceremonies; attachment to the belief in the efficacy of religious ceremonies and rituals.

ศีลานุสติ (*Sīlānussati*) recollection of morality; reflection on the advantages of morality or on one's own morals.

สีหไสยา (*Sīhaseyyā*) lying like a lion; lying on the right side.

สีก (*Uppabbajati*, *Vibbhamati*) v. to leave the

Order; leave monkhood; disrobe. ดู ลาสิกขา.

สุขขวิปัสสก (*Sukkhavipassaka*) a dry-visioned Arahant; bare-insight worker.

สุข (*Sukha*) **1.** happiness; ease; joy; comfort; pleasure. **2.** physical or bodily happiness or ease.

สุคต (*Sugata*) the Happy One; the Well-Farer; the Buddha.

สุคติ (*Sugati*) (the two or twenty-seven) Happy States; blissful states of existence; good bourn.

สุจริต (*Sucarita*) right conduct; good conduct; uprightness.

สุตตะ (*Suta*) that which is heard or learnt; hearing; learning.

สุตตันตปิฎก (*Suttanipāṭa*) "Collected Discourses"; "Woven Cadences of Early Buddhists"; name of the fifth division of the Khuddaka Nikāya.

สุตตันตปิฎก (*Suttantapiṭaka*) "The Basket of Discourses"; The Basket of Sermons"; the second main division of the Pali Canon containing discourses.

สุตมยปัญญา (*Sutamayapaññā*) understanding acquired by learning; wisdom resulting from study.

สุททะ ดู สุทวาร.

สุทธาวาส (*Suddhāvāsa*) (the Five) Pure Abodes (in the Form Sphere) where the Non-Returners are reborn.

สุภาสิต (*Subhāsita*) pleasant speech; well-spoken words; a proverb.

สุราเมรยมัชชปมาทัญญาน (*Surāmerayamajjapamādaṭṭhāna*) (taking) intoxicants tending to cloud the mind; intoxicants causing carelessness.

สุริยคติ (*Suriyagati**) the system of a solar calendar.

สูตร (*Sutta*; *Suttanta*) a discourse; dialogue; aphorism.

สูตร, พระ (*Sutta*; *Suttapiṭaka*) the discourses; the original sermons and dialogues of the Buddha. ดู สุตตันตปิฎก.

เสขะ, พระ (*Sekha*; *Sekkha*) the learner, i.e. one

who is in the course of perfection; one who has reached one of the stages of holiness, except the last, and has yet to undergo a higher training.

เสขียวัตร (*Sekhiyadhamma; Sekhiyavatta*) (the seventy-five) rules for training; rules of good breeding; the code of etiquette.

เสนาสนะ (*Senāsana*) sleeping and sitting; bed and seat; dwelling; lodging.

โสภะ ดู โสภ.

โสตาบัน (*Sotāpanna*) a Stream-Enterer; Stream-Winner; one who has attained the first stage of holiness.

โสตาปัตติผล (*Sotāpattiphala*) the Fruition of Stream-Entry; Fruit of Stream-Entrance.

โสตาปัตติมรรค (*Sotāpattimagga*) the Path of

Stream-Entrance; Path of Stream-Attainment.

โสทวาร (*Sotadvāra*) the ear-door; ear-avenue.

โสตวิญญาน (*Sotaviññāna*) ear-consciousness.

โสมนัส (*Somanassa*) a pleasurable mental feeling; mental pleasure; glad-mindedness; joy; delight.

โสรัจจะ (*Soracca*) gentleness; meekness; suavity; gentility; refinement; mannerliness; graciousness.

โสวัจัสสตา (*Sovacassatā*) "state of being easy to speak with"; amenability to correction; obedience; admonishability.

โสฬส (*Soḷasa*) sixteen.

ไสยา (*Seyyā*) bed; bedding; sleep; rest; lying down; reclining.

ห

หงสบาท (*Hamsapāda*) crimson.

หนังสือสุทธิ (*Suddhipaṭṭa**) identity card; identification papers.

หน้าตัก (*Pallaṅkappamāṇa*) "lap-front measure"; the method of measuring the size of a cross-legged sitting Buddha image.

หน้าบัน (*Gahasikhara*) gable; pediment.

หอฉัน (*Bhattagga*) refectory.

หอไตร (*Tiṭṭakālaya**; *Poṭṭhakāgāra**; *Ganthālaya**) monastery library; Scripture Library; library of sacred writings.

หอรฆัง (*Gaṇḍighara*) belfry; bell tower.

หอสดมณฑ์ (*Sajjhāyanasālā**) chanting hall; hall for daily meeting and chanting.

หทัยวัตถุ (*Hadayavatthu*) heart-base; mind-

base; the heart; the physical base of mental life.

หลุดพ้น, ความ ดู วิมุตติ.

หสิตุปปาทจิต (*Hasituppādacitta*) smile-producing consciousness.

หัตถบาส (*Hatthapāsa*) the distance within a hand's reach.

หิริ (*Hiri*) moral shame.

หินยาน (*Hīnayāna*) the Lesser Vehicle; the Smaller Vehicle; the Southern School of Buddhism; Theravāda.

เหตุ (*Hetu*) a cause; causal condition; root-cause.

ไหว้ (*Vandana, Namassana*) v. to salute with joined palms.

อ

อกตัญญู (*Akataññū*) ungrateful.

อกรรมกิจ (*Akaraṇīyakicca*) deed which should not be done; improper action; unbefitting action.

อกาลมรณะ (*Akālamaraṇa*) untimely death.

อภิริยทฤษฎี (*Akiriyaḍḍhi*) lit. the theory of non-action; the theory that there is no after-effect

of action; view of the inefficacy of action. *อภิริยวาท* ที่ว่า.

อกุศล (*Akusala*) adj. unwholesome; demeritorious; immoral; kammically unwholesome; unskillful. n. demerit; bad action.

อกุศลกรรม (*Akusalakamma*) an evil action; unwholesome action.

อกุศลกรรมบถ (*Akusalakammamatha*) (the ten-fold) way of bad action; unwholesome course of action.

อกุศลจิต (*Akusalacitta*) demeritorious thought; immoral consciousness.

อกุศลมูล (*Akusalamūla*) (the three) roots of evil; the roots of bad actions; kammically unwholesome roots; demeritorious roots.

อกุศลวิตก (*Akusalavitakka*) unwholesome thought.

อคติ (*Agati*) wrong way of behaviour; prejudice; bias.

อโคจร (*Agocara*) wrong pasture; wrong resort; non-resorts for alms; improper haunts; evil haunts.

องค์ (*Aṅga*) factor; constituent.

องค์การปกครอง (*Saṅghapālanādhikāra**) Board of Eccl. Administration.

องค์การเผยแผ่ (*Dhammapakāsanādhikāra**) Board of Propagation.

องค์การศึกษา (*Sāsanasikkhādhikāra**) Board of Education.

องค์การสาธารณูปการ (*Sādhāraṇakārādhikāra**) Board of Public Works.

อจินไตย (*Acinteyya*) the (four) unthinkables.

อติเรกจีวร (*Atirekacīvara*) extra robe.

อติเรกลาภ (*Atirekalābha*) extra acquisitions.

อติถิพลี (*Atithibali*) offering to guests; reception.

อติมานะ (*Atimāna*) pride; arrogance; contempt; disdain; scorn.

อเตกัจฉา (*Atekkicchā*) *adj.* incurable; unamendable; irremediable. *n.* the four major offences, called *Pārājika*, which entail expulsion from the Order. *เทียบ* สเดกัจฉา.

อทินนาทาน (*Adinnādāna*) taking what is not given; stealing.

อทุกขมสุข (*Adukkhamasukha*) neither pain nor happiness; indifferent feeling. *adj.* neither painful nor pleasurable.

อโทสะ (*Adosa*) non-hatred; non-anger; amity; hatelessness.

อธรรม (*Adhamma*) misconduct; unrighteousness; injustice; false doctrine. *adj.* unjust;

unrighteous.

อธิกมาส (*Adhikamāsa*) intercalary month; (a year with) an extra eighth lunar month.

อธิกรณ์ (*Adhikaraṇa*) a case; question; affair; lawsuit; dispute; disciplinary case of dispute; legal process; legal question.

อธิกรณ์สมณะ (*Adhikaraṇasamatha*) settling of a case, a question, a dispute or a lawsuit; transaction; settlement of legal processes.

อธิกวาร (*Adhikavāra*) intercalary lunar day; (a year with) an extra day (15th of the seventh waning moon).

อธิกสุรทิน (*Adhikasuradina**) (*T.*) intercalary solar day; (a year with) an extra day (29 February).

อธิจิตตสิกขา (*Adhicittasikkhā*) training in higher mentality; mental discipline.

อธิปไตย (*Adhipateyya*) **1.** supremacy. **2.** (*T.*) sovereignty.

อธิปัญญาสิกขา (*Adhipaññāsikkhā*) training in higher wisdom.

อธิโมกข์ (*Adhimokkha*) determination; resolution; conviction.

อธิศีลสิกขา (*Adhisīlasikkhā*) training in higher morality.

อธิษฐาน (*Adhiṭṭhāna*) resolve; decision; resolution; determination. *v.* to determine (a robe or a bowl) for regular personal use.

อนภิชฌา (*Anabhijjhā*) non-covetousness; non-avarice.

อนัตตตา (*Anattatā*) soullessness; egolessness.

อนัตตา (*Anattā*) *adj.* no-soul; soulless; not-self. *n.* non-self; non-ego.

อนาคามีผล (*Anāgāmiphala*) the Fruit of Never-Returning; the Result of the Non-Returner.

อนาคามีมรรค (*Anāgāmimagga*) the Path of Never-Returning; the Path of the Non-Returner.

อนาคามี, พระ (*Anāgāmi*) a Never-Returner; Non-Returner; one who has attained the third stage of holiness.

อนาคาริก (*Anāgārika*) *lit.* a homeless one; one who enters the homeless life without

formally entering the Sangha.

อนิจ (*Anicca*) *adj.* impermanent; transient.

อนิจจตา (*Aniccatā*) impermanence; transiency.

อนิฏฐารมณ (*Aniṭṭhārammaṇa*) unpleasant or unagreeable object.

อนิยต (*Aniyata*) Indefinite Rules; undetermined offence.

อนุจร (*Anucara*) follower; attendant; companion; accompanier; retainer; retinue; entourage.

อนุฎีกา (*Anuṭīkā*) a sub-subcommentary.

อนุบัญญัติ (*Anupaññatti*) auxiliary regulation; supplementary rule; additional rule.

อนุสัมบัน (*Anupasampanna*) one who has not yet received the full ordination; novices and the laity; unordained one.

อนุปาทินนกะ (*Anupādinna*) *adj.* not grasped by craving or false view; kammically ungrasped.

อนุปาทีเสสนิพพาน (*Anupādisesa-nibbāna*) Nibbāna without any remainder of physical existence; Nibbāna without the Five Aggregates remaining.

อนุப்புพิภกตา (*Anupubbikathā*) a gradual instruction; graduated sermon; regulated exposition of the ever more valued and sublime subjects.

อนุพยัญชนะ (*Anubyañjana*) subsidiary characteristics.

อนุโมทนา (*Anumodanā*) **1.** thanks-giving; chanting the holy stanzas of blessings. **2.** rejoice; approval; appreciation; congratulation.

อนุรักษนาปธาน (*Anurakkhanāpadhāna*) the effort to maintain or augment arisen good.

อนุโลม (*Anuloma*) conforming; in proper order; in forward order.

อนุวาทาธิกรณ์ (*Anuvādādhikaraṇa*) legal questions concerning accusations.

อนุศาสน์ (*Anusāsana*) advice; instruction.

อนุศาสนหาจารย์ (*Anusāsanācariya*) a chaplain; minister; religious or moral instructor.

อนุสติ (*Anussati*) constant mindfulness; (the

ten) Reflections; recollection.

อนุสัย (*Anusaya*) latent dispositions; underlying tendencies; (the seven) Evil Inclinations or Biases.

อนุสาวนา (*Anusāvanā*) announcement; proclamation.

อนุสาวหาจารย์ (*Anusāvanācariya*) ordination-proclaiming teacher; (Second) Ordination-Teacher.

อนุสาสนีปาฏิหาริย์ (*Anusāsanīpāṭihāriya*) the miracle of teaching; the wonder worked by the instruction (of the Dhamma).

อนเสนา (*Anesanā*) wrong way of earning one's living; improper search; improper livelihood.

อบาย (*Apāya*) state of loss and woe; unhappy existence; sorrowful ways.

อบายภูมิ (*Apāyabhūmi*) (the four) planes of loss and woe; (the four) states of misery; (the four) lower worlds; unhappy existence.

อบายมุข (*Apāyamukha*) cause of ruin; ways of squandering wealth; ruinous ways of life; vicious ways of conduct.

อปจายนะ (*Apacāyana*) reverence; humility.

อปจายนัมย (*Apacāyanamaya*) (merit) to be gained through being humble or respectful.

อปทาน (*Apadāna*) "Lives of Arahants"; name of the thirteenth division of the Khuddaka Nikāya.

อปราปรियเวทนียกรรม (*Aparāpariyavedanīyakkamma*) indefinitely effective kamma.

อปโลกน (*Apalokana*) *v.* to look towards for approval; consult; obtain an approval by consultation.

อปโลกนกรรม (*Apalokanakamma*) the act of obtaining consent or permission by consultation.

อพยบาท (*Abyāpāda*) non-hatred; absence of ill-will; loving-kindness.

อภิขณา (*Abhijjhā*) covetousness.

อภิัญญา (*Abhiññā*) (five or six kinds of) Higher Knowledge; Superknowledges; Supernormal Powers; higher psychic powers.

อภิธรรม (*Abhidhamma*) the Higher Doctrine;

- Further Dhamma; the analytic doctrine of the Buddhist Canon.
- อภิธรรมปิฎก** (*Abhidhammapiṭaka*) the Abhidhamma Piṭaka; the Basket of the Higher Doctrine.
- อภิเนษกรมณ** ดู มหาภิเนษกรมณ.
- อภิสมัย** (*Abhisamaya*) attainment; realization; penetration.
- อภิสมาจาร** (*Abhisamācāra*) higher training in proper conduct; higher practice of the training; rules about decent conduct; specialized or minor precepts.
- อภิสัมโพธิ** (*Abhisambodhi*) the supreme enlightenment.
- อมตะ** (*Amata*) the deathless state; ambrosia; Nibbāna; immortal.
- อมุทวินัย** (*Amūḥavinaya*) verdict of past insanity.
- อโมหะ** (*Amoha*) non-delusion; wisdom; knowledge; undeludedness.
- อโยนิโสมนสิการ** (*Ayonisomanasikāra*) disorderly or distracted attention; unsystematic attention; improper or unwise consideration; lack of analytic reflection.
- อรรคสาวก** ดู อัครสาวก.
- อรรถ** ดู อัถณะ.
- อรรถกถา** (*Aṭṭhakathā*) a commentary.
- อรหัตตผล** (*Arahattaphala*) the Fruit of the Worthy One; the final stage of holiness; final freedom.
- อรหัตตมรรค** (*Arahattamagga*) the Path of the Worthy One; the Path of Arahatship.
- อรหันต์, พระ** (*Arahanta*) an Arahant; Arahant; worthy one; the Holy One; perfected one; one who has attained Nibbāna.
- อรหันตฆาต** (*Arahantaghāta*) the murder of an Arahant.
- อรัญวาสี** (*Araññavāsī*) one who dwells in the forest; forest-dwelling monk; the forest order.
- อริยทรัพย์** (*Ariyadhana*) the sublime treasure; noble treasure; noble wealth.
- อริยบุคคล** (*Ariyapuggala*) a noble individual; noble one; holy person.
- อริยผล** (*Ariyaphala*) the (four) Noble Fruits; Fruits of the Holy Life.
- อริยมรรค** (*Ariyamagga*) **1.** the (four) Noble Paths; Sublime Paths of the Holy Life. **2.** the Noble (Eightfold) Path.
- อริยสัจ** (*Ariyasacca*) the Noble Truth; (Cattāri Ariyasaccāni) the Four Noble Truths; the Four Holy Truths.
- อรุปฌาน** (*Arūpajhāna*) the (four) Absorptions of the Formless Sphere.
- อรุปกภ** ดู อรุปโลก.
- อรุปราคะ** (*Arūparāga*) desire for life in the formless worlds; greed for the formless; greed for immaterial existence; attachment to formless realms.
- อรุปโลก** (*Arūpaloka*) the formless world; the world of the formless; the Formless Realms; the Immaterial Sphere.
- อรุปาวจร** (*Arūpāvacara*) *adj.* belonging to the Formless Plane.
- อรุปาวจรภูมิ** (*Arūpāvacarabhūmi*) the Formless Plane; Formless Sphere; Immaterial Sphere.
- อรัชชี** (*Alajji*) shameless monk; immoral monk.
- อโลภะ** (*Alobha*) non-greed; greedlessness; liberality; generosity.
- อวมงคล** (*Avamaṅgala*) bad luck; ill omen; *adj.* unlucky; un auspicious; (*T.*) funeral.
- อวหาร** (*Avahāra*) action of stealing.
- อวิชชา** (*Avijjā*) ignorance; nescience; lack of knowledge; delusion.
- อวิโรธนะ** (*Avirodhana*) non-obstruction; non-opposition; non-violation; non-deviation from the Dhamma.
- อวิหิงสา** ดู อหิงสา.
- อเวจี** (*Avīci*) the Avīci Hell; the lowest hell.
- อสงไขย** (*Asaṅkheyya*) incalculable.
- อสทิสทาน** (*Asadisadāna*) Unparalleled Gift; incomparable alms-giving.
- อสังขตธรรม** (*Asaṅkhatadhamma*) that which is not conditioned by any cause; the Unconditioned; Nibbāna.
- อสุภะ** (*Asubha*) **1.** ugly; loathsome. *n.* loathsomeness; impurity. **2.** a corpse.

อสุรกาย (*Asurakāya*) the plane of Asura demons; demons.

อเสขะ (*Asekha*) one who does not require any further training; an Arahant; the adept.

อหังการ (*Ahaṅkāra*) *lit.* the making of the utterance "I"; egoity; egotism; ego-consciousness; the concept of I; I-making; (*T.*) arrogance; haughtiness. *เทียบ มมังการ.*

อหิงสา, อวิหิงสา (*Ahimsā, Avihimsā*) non-violence; non-harming; inoffensiveness; non-injury.

อเหตุกทิกฺขุ (*Ahetukaditṭhi*) *lit.* the theory of causelessness; the theory that there is no cause of a phenomenon; doctrine of non-causality. *อเหตุกวาท ก็ว่า.*

อโหสิกรรม (*Ahosikamma*) defunct kamma; an act or thought which has no longer any potential force.

อภโกระ (*Akkodha*) non-anger; freedom from hatred.

อัครสาวก (*Aggasāvaka*) the most distinguished disciples; (the two) Chief Disciples, i.e. Sāriputta and Mahāmoggallāna

อังคาร (*Angāra*) **1.** charcoal; ashes. **2.** ash; the ashes, especially of the Buddha.

อังกาส (*Parivisana*) *v.* to serve with food; wait upon at a meal.

อังกุตตรนิกาย (*Anguttaranikāya*) the collection of discourses arranged in accordance with number; Adding-One Collection; Collection of Numerical Sayings; the Book of the Gradual Sayings; name of the fourth main division of the Sutta Piṭaka.

อังสะ (*Aṅsa*) **1.** a part; side. **2.** shoulder. **3.** (*T.*) shoulder piece; chest cloth; the sleeveless one-shouldered singlet of a monk.

อัจฉริยะ (*Acchariya*) *adj.* wonderful; marvellous; astonishing; exceptional; extraordinary; (*T.*) genius.

อัญชลี ดู พนมมือ.

อณฑชะ (*Aṇḍaja*) egg-born creatures; the oviparous.

อตัตถิลมถานุโยค (*Attakilamathānuyoga*) Self-

Mortification; the constant attachment to Self-Mortification.

อตัตวาทุปาทาน (*Attavādūpādāna*) attachment to the self- (or soul-) theory; the belief in a persistent self or soul; clinging to the Ego-belief.

อตัตสัมมาปณิธิ (*Attasammāpaṇidhi*) setting oneself in the right course; aspiring and directing oneself in the right way; perfect self-adjustment; thorough pursuit or development of one's personality.

อตัตัญญูตา (*Attaññutā*) the quality of one who knows oneself; knowing oneself.

อตัตา (*Attā*) **1.** self; soul; ego; personal entity.

2. mind; the whole personality.

อตัตธาธิปไตย (*Attādhipateyya*) self-dependence; self-reliance; supremacy of self; dominant influence by oneself (or by self-regard).

อตัตตะ (*Attha*) **1.** meaning; the spirit; the correct sense; essence. **2.** benefit; advantage; gain; welfare; the good. **3.** goal; purpose.

อตัตถจริยา (*Atthacariyā*) benefaction; useful conduct or behaviour; doing a favour; life of service; doing good.

อตัตถปฏิสัมภิตา (*Atthapaṭisambhidā*) knowledge of the meaning (of words); the Discrimination of the Meaning; analytic insight of consequence.

อตัตถัญญูตา (*Atthaññutā*) the quality of one who knows what is useful or who knows the correct meaning of something; knowledge of the meaning; knowing the purpose; knowing the consequence.

อตัตถภาพ (*Attabhāva*) personality; individuality.

อันทคาหิกทิกฺขุ (*Antagāhikaditṭhi*) (the ten) views taking extreme sides; the view of the extremist; extremist view.

อันทรวาสก (*Antaravāsaka*) ดู สิบง.

อันทา (*Antā*) extremes (the two extremes).

อันทิมวัตถุ (*Antimavattu*) an extreme offence; ultimate or worst transgression; Defeat; Pārājika offence.

อันทเวาสิก (*Antevāsika*) *lit.* one who lives in; a

monk who lives under his teacher; a pupil; apprentice.

อัปปนาสมาธิ (*Appanāsamādhī*) fixed concentration; established concentration; full concentration; attainment-concentration; absorption concentration.

อัปป์มัญญา (*Appamaññā*) the Unbounded States; the Illimitables.

อัปป์มทา (*Appamāda*) non-negligence; heedfulness; zeal; diligence; earnestness;

carefulness.

อัปป์จตา (*Appicchata*) paucity of wishes; frugality; desiring little; simplicity.

อัปป์โหหาริก (*Abbohārika*) insignificant; negligible; ineffective.

อัปป์ยากฤต (*Abyākata; Avyākata*) *adj.* indeterminate; neutral; unexplained.

อัปป์สทา (*Assāda*) enjoyment; attraction; satisfaction; gratification; advantage.

อัปป์สสา (*Assāsa*) in-breathing; inhalation.

อา-โอ

อาภาส [ธาตุ] (*Ākāsa*) space.

อาภาสอันัญญาตนะ (*Ākāśānañcāyatana*) the Sphere of Unbounded Space; the Realm of Infinity of Space.

อาภิกัญญาตนะ (*Ākiñcaññāyatana*) the Sphere (or Realm) of Nothingness.

อาคันตุกะ (*Āgantuka*) a guest; new-comer; stranger.

อาฆาต (*Āghāta*) malice; hatred; revengefulness.

อาจาระ (*Ācāra*) conduct; behaviour.

อาจารย์ (*Ācariya*) a teacher; regular instructor.

อาฉินณกรรม (*Āciṇṇakamma*) habitual kamma; habitual act.

อาชชวะ honesty; integrity.

อาชีวก (*Ājīvaka*) a kind of non-Buddhist ascetics, mostly naked.

อาชีวกปาริสุทธิศีล (*Ājīvapārisuddhisīla*) discipline as regards purity of livelihood; Purity of Conduct connected with Livelihood.

อาตมัน (*Attā*; Sanskrit: *Ātman*) the self; soul.

อาทิกัมมิกะ (*Ādikammika*) **1.** name of the first main division of the Vinaya Piṭaka. **2.** the beginner; the first transgressor; the first doer.

อาทิพรหมจรรย์ (*Ādibrahmacariya*) rudiments of the training in the Holy Life; fundamentals of the Sublime Life; fundamental or major precepts.

อาทินพ, อาทินวะ (*Ādīnava*) disadvantage; peril; defect; danger.

อาเทศนาปาฏิหาริย์ (*Ādesanāpāṭihāriya*) mar-

vellous ability of mind-reading or guessing other people's character; marvel of thought-reading.

อาเนาปานสติ (*Ānāpānasati*) mindfulness on breathing; mindfulness regarding breathing.

อาหิสงส์ (*Ānisaṃsa*) profit; merit; good result; advantage.

อาบัติ (*Āpatti*) an ecclesiastical offence; offence.

อาปัตตาทิกรรม (*Āpattādhikaraṇa*) legal questions concerning offences; legal processes concerning committed offences, the awarding of them and the atonement for them.

อาโปธาตุ (*Āpodhātu*) *lit.* the liquid element; water; cohesion; the element of cohesion.

อามิส (*Āmisa*) food; flesh; materiality; material things. *adj.* material; physical; carnal.

อามิสทาน (*Āmisadāna*) donation of requisites (i.e. food, lodging, etc.); material gifts.

อายตนะ (*Āyatana*) the Twelve Spheres; the Twelve Bases; bases. **ภายใน:** sense-organs; the (six) senses; sense-bases; sense-fields. **ภายนอก:** sense-objects and mind-object.

อายุ (*Āyu*) **1.** age; life-span. **2.** longevity; long life.

อายุสังขาร (*Āyusañkhāra*) constituents of life; vital principle. ดู ปลงอายุสังขาร.

อารมณ (*Ārammaṇa*) sense-objects; an object of consciousness.

อารักขสัมปทา (*Ārakkhasampadā*) the achieve-

ment of protection; to be endowed with wariness or watchfulness.

อารามิก (*Ārāmika*) monastery-attendant.

อาสน์สงฆ์ (*Saṅghāsana**) monks' seat; dais or raised platform for monks.

อาสวะ (*Āsava*) mental intoxication or defilement; worldly influxes; accumulation; outflows; corruption; canker; taint; pollution.

อัสวักขยญาณ (*Āsavakkhayañāṇa*) the knowledge of the cessation of mental intoxication; knowledge of the destruction of cankers; knowledge that the outflows are extinct.

อัสันนกรรม (*Āsannakamma*) death-proximate kamma; a kamma done immediately before death; proximate kamma.

อาสาฬหบูชา (*Āsāḥhapūjā*) worship on the full-moon day of the Āsāḥha month (the eighth lunar month) in commemoration of the First Sermon and the foundation of the Buddhist order.

อาหาร (*Āhāra*) food; nutriment.

อิจฉา (*icchā*) **1.** desire. **2.** (T.) อธิสสา.

อิติวุตตะกะ (*Itivuttaka*) "Thus said" Discourses; name of the fourth division of the Khuddaka Nikāya.

อิทธิ (*iddhi*) success; supernormal power; psychic power; magical power.

อิทธิบาท (*Iddhipāda*) the Four Paths of Accomplishment; Means of Accomplishment; the means of accomplishing one's own end or purpose; the four Roads to Power; basis for success.

อิทธิปาฏิหาริย์ (*Iddhipāṭihāriya*) a wonder of psychic power; marvel; miracle.

อิทธิวิธี (*Iddhividhi*) psychic powers; different psychic powers; various magical powers.

อินทรีย์ (*Indriya*) **1.** the sense-faculties; the sense-forces. **2.** spiritual faculties; faculties.

อินทริยสังวรศีล (*Indriyasamvarasīla*) discipline as regards sense-restraint; Sense-Restraint; purity of conduct consisting in the restraint of the senses.

อิริยาบถ (*Iriyāpatha*) deportment; posture.

อิสสา (*Issā*) envy; jealousy.

อุกเขปนียกรรม (*Ukkhepaniyakamma*) the formal act of suspension; ostracism.

อุคคหิมิตต์ (*Uggahanimitta*) mental image; learning sign; sign to be grasped.

อุจเฉททิฏฐิ (*Ucchedadiṭṭhi*) annihilationism; the doctrine of the annihilation (of the soul); belief in the annihilation of the soul.

อุฏฐานสัมปทา (*Uṭṭhānasampadā*) the achievement of persistent effort.

อุตตราสงค์ (*Uttarāsaṅga*) the upper robe.

อุตริมนุสสรรม (*Uttarimanussadhamma*) super-human state; extraordinary attainment.

อุตุนิยาม (*Utuniyāma*) physical inorganic order; physical laws.

อุเทสิกเจติย์ (*Uddesikacetiya*) shrine by dedication; memorial object of worship referring to the Buddha, i.e. a Buddha image.

อุทธัจจะ (*Uddhacca*) restlessness; unrest; distraction; flurry.

อุทธัจจกุกกัจจะ (*Uddhaccakukkucca*) restlessness and worry; flurry and worry; restlessness and anxiety.

อุทาน (*Udāna*) an utterance; a paean; "Paeans of Joy"; the Solemn Utterances of the Buddha; name of the third division of the Khuddaka Nikāya.

อุทิศกุศล, การ (*Pattidāna, Dakkhiṇādisana*) dedication or transference of merit; radiation of merit.

อุบาย (*Upāya*) means; method; resource; expedient.

อุบาสก (*Upāsaka*) lit. one who comes or sits near; a lay devotee; a devout or faithful layman; lay Buddhist.

อุบาสิกา (*Upāsikā*) a female devotee; a female lay follower.

อุเบกขา (*Upekkhā*) **1.** equanimity; even-mindedness; neutrality; poise. **2.** indifference; neutral feeling; neither pleasurable nor painful feeling.

อุโบสถ (*Uposatha*) **1.** observance; the observance of the Eight Precepts. **2.** biweekly recitation of

the Vinaya rules by a chapter of Buddhist monks; the days for special meetings of the order, and for recitation of the Pāṭimokkha. **3.** the Uposatha hall; consecrated assembly hall.

อุโบสถศีล (*Uposathasīla*) the Eight Precepts observed by lay devotees on Uposatha days.

อุปกิเลส (*Upakkilesa*) impurity; defilement.

อุปฆาตกรรม (*Upaghātakakamma*) destructive kamma.

อุปัจจัย (*Upacāra*) neighbourhood; surrounding area.

อุปัจจัยสมาธิ (*Upacārasamādhi*) proximate concentration; approaching concentration; neighbourhood-concentration; access-concentration.

อุปัชฌาย์, อุปัชฌายิกา (*Upaṭṭhāka*) attendant; lay supporter.

อุปนาหะ (*Upanāha*) ill-will; grudge; enmity.

อุปปีชชเวทนียกรรม (*Upapajjavedanīyakamma*) subsequently effective kamma; kamma ripening in the next life.

อุปปาต (*Uppāda*) arising; genesis.

อุปปีฬกรรม (*Upapīḷakakamma*) obstructive kamma; counteractive kamma.

อุปมา (*Upamā*) simile; parable.

อุปสมบท (*Upasampadā*) full (or higher) ordination; taking up the Bhikkhuship; Full Admission to the Sangha; Ordination Ceremony. v. to be ordained; enter the monkhood; join the Order.

อุปสัมบัน (*Upasampanna*) the ordained; a Bhikkhu or Bhikkhunī.

อุปัชฌาย์ (*Upajjhāya*) a spiritual teacher; pre-

ceptor.

อุปัตถัมภกรรม (*Upatthambhakakamma*) supportive kamma.

อุปาทาน (*Upādāna*) attachment; clinging; grasping.

อุปาทานขันธ์ (*Upādānakkhandha*) aggregate (as object) of clinging.

อุปาทายรูป (*Upādāyarūpa*) the Derivatives; derivative or secondary material properties dependent on the Four Great Essentials; material qualities derived from the Four Great Essentials; derivative matter.

อุปาทินนกะ (*Upādinnaka*) lit. grasped by craving and false view; kammically acquired; kammically grasped.

อุปายาส (*Upāyāsa*) despair.

อุพเพคาปีติ; อุพเพงคาปีติ (*Ubbegāpīti; Ubbengāpīti*) uplifting joy; thrilling emotion.

เอกัคคตา (*Ekaggatā*) one-pointedness (of mind); mental one-pointedness; concentration.

เอตทัคคะ (*Etadagga*) foremost; first or best of that class or type.

โอกันติกาปีติ (*Okkantikāpīti*) oscillating interest; showering joy.

โอชา (*Ojā*) nutritive essence; nutriment.

โอดตัมปะ (*Ottappa*) moral fear; moral dread.

โอปปาติกะ (*Opapātika*) creatures having spontaneous births.

โอวาท (*Ovāda*) admonition; exhortation; advice.

โอวาทปาฏิโมกข์ (*Ovādapāṭimokkha*) the Principal Teaching; the Fundamental Teaching; exhortatory Pāṭimokkha.